

Världsbiten

Globala utmaningar

GÖR EN ANNAN VÄRLD MÖJLIG

Världsbiten

– ett studie- och metodmaterial att använda
i arbetet med internationella frågor

Av Anna-Lena Lodenius för ABF

Världsbiten är ett studiematerial avsett att användas för internationella studier inom ramen för ABFs verksamhet. Det är uppdelat i tre delar:

- Globala utmaningar
- Metoder och Material
- Länder

Materialet kommer att finnas tillgängligt som pdf på ABFs hemsida och kan skrivas ut av alla som vill använda det. Tanken är att det ska vara ett levande material som ändras, kompletteras och förnyas vartefter. Därför har vi valt att inte trycka det.

För texten ansvarar journalisten och författaren Anna-Lena Lodenius. Alla frågor kring användandet av materialet hänvisas i övrigt till ABFs förbundsexpedition.

Globala utmaningar

Hur skapar vi en bättre värld för så många som möjligt?
För att besvara en sådan fråga måste vi lista de viktigaste utmaningarna. Vilka frågor är stötestenarna på vägen till förbättringar och hur överkommer vi svårigheterna?
I det här materialet försöker vi lyfta fram både problem och tänkbara lösningar.

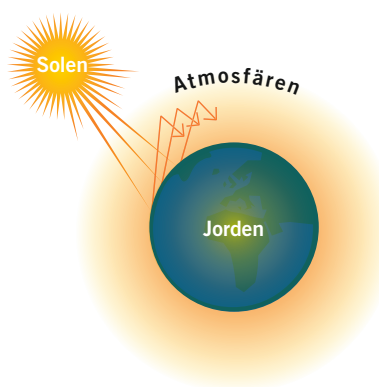
INNEHÅLL:

Hur klarar vi klimatkrisen?	4
Hur får vi en hållbar utveckling?	6
Hur kan vi minska fattigdomen?	10
Hur kan vi se till att alla får utbildning?	16
Hur klarar vi den globala ekonomin?	19
Hur skapar vi en jämställd värld?	24
Hur stärker vi barnens rättigheter?	29
Hur stoppar vi sjukdomsepidemier som hiv/aids?	33
Hur stärker vi migrantarbetarnas rättigheter?	39
Hur får vi fred på jorden?	43
Hur stärker vi motkrafterna?	46

Hur klarar vi klimatkrisen?

KLIMATFRÅGAN är en av de viktigaste framtidsfrågorna, kanske den allra viktigaste. Forskarna har länge trott att vi är på väg mot en klimatkatastrof, och med tiden har de blivit mer och mer övertygade. Klimatförändringarna får stora konsekvenser, inte bara för miljön. De riskerar också att göra de fattiga ännu fattigare.

Klimatkatastrofen innebär att ismassorna vid polerna och i glaciärer smälter och vattennivån stiger. Det medför att det blir varmare vintrar och mer regn eller torka, beroende på var på jorden vi bor. Djur och växtliv förändras, samtidigt som det blir fler oväder och naturkatastrofer som driver människor på flykt. Så ser den dystra prognosen ut för de närmaste 100 åren.

Så fungerar växthuseffekten

När man talar om klimatkatastrofen nämns ofta ordet växthuseffekt. Denna effekt är en förutsättning för allt liv på jorden. Men genom vår konsumtion och vårt sätt att leva skyndar vi på en utveckling som får katastrofala följder.

Solens strålar når jorden och en del av värmestrålningen som bildas hålls kvar av de så kallade växthusgaserna som finns i atmosfären. Växthusgaserna, som till största delen består av koldioxid, lägger sig som en filt runt jorden. Solljuset släpps in, men värmen blir kvar. Utan det här täcket hade det varit ungefär 30 grader kallare på jorden.

Om täcket blir för tätt kan temperaturen stiga för mycket. Därför blir klimatet varmare än tidigare. Det största problemet är människans användning av fossila bränslen som olja, kol och naturgaser. Värst är koldioxiden som står för 60 procent av effekten. Mängden koldioxid har ökat med mer än 35 procent de senaste 250 åren.

Också det moderna jordbruket och skogsskövlingen spelar roll. Växtligheten på jorden samspelar med människan genom att förbruka koldioxid och förvandla det till syre. Ju mer som växer på planeten, ju bättre förutsättningar för ren luft och en bra miljö. Om vi skövlar till exempel regnskogar minskar vi möjligheterna att ta hand om de ökade koldioxidutsläppen.

Vad gör regeringen och EU?

Vi måste minska våra utsläpp och det genast. Även om vi i Sverige följer klimatmålen är det många länder som inte gör det. Industrin trycker på eftersom det minskar lönsamheten att försöka minska utsläppen.

EU:s klimatpolitik utgår från de bedömningar som gjorts av FN:s klimatpanel (IPCC). Vid EU-toppmötet 2007 enades EU:s stats- och regeringschefer om att minska EU:s utsläppt av växthusgaser med 30 procent till år 2020 under förutsättning att andra industriländer gör det samma.

EU hoppas på en global uppgörelse och i väntan på en sådan lovar EU att minska med minst 20 procent till 2020 (jämfört med 1990 års nivå).

EU har också lovat att satsa på mer förnybar energi, 20 procent av EU:s energikonsumtion ska komma från sådana energikällor och andelen bi drivmedel ska vara minst 10 procent.

Sverige vill gå ännu längre. Den svenska regeringen har också höjt ambitionerna för att minska utsläppen, och målet är att Sverige ska minska utsläppen med 40 procent till 2020. Vi ska minska beroendet av fossila bränslen och hälften energin ska vara förnyelsebar år 2010. Fossila bränslen i uppvärmning ska vara helt utfasad 2020. Vi är det första industrilandet i världen som har en så tuff målsättning.

Målet är att Sverige ska bli ett föregångsland som kan visa vägen för andra länder. Om vi lever upp till vår målsättning står vi inte för några nettoutsläpp av växthusgaser år 2015.

De fattiga drabbas värst

Klimatkatastrofen drabbar alla på olika sätt, men allra värst drabbas människor i utvecklingsländerna och de som redan har det sämst. Människor i fattiga delar av världen betalar det kanske högsta priset för en klimatförändring som till stor del åstadkommits genom att våra företag skapat vinster och genom att vi har höjt vår välfärd och konsumtion.

Att det blir varmare är en större katastrof för länder där det redan är väldigt varmt. I många fattiga länder har människor på grund av överbefolkning och fattigdom ofta bosatt sig i kustnära områden och inte haft råd att bygga lika stabila hus. De är därför betydligt mer utsatta än vi när de drabbas av översvämningar och naturkatastrofer.

Men det är inte längre bara den rika världen som gör av med mycket energi och som tär på jordens resurser. Människor i medelinkomst- och utvecklingsländer vill gärna leva som vi gör i västvärlden. Det är därför viktigt att vi i väst tar första steget genom att tänka över hur vi lever och börjar ta mer hänsyn till naturresurser och ekologiska system.

DISKUTERA

- *Hur kan vi bidra till att sprida information om klimatkatastrofen?*
- *Kan enskilda människor påverka klimatet och hur? Hur får vi kunskap om vad som måste göras?*
- *Vilka är de största hindren mot att klimatmålen ska följas?*
- *Hur kan vi driva på politiker och beslutsfattare på olika nivåer?*
- *Är det bra att Sverige satt upp så tuffa mål för utsläppen?*
- *Vilka chanser har vi att påverka andra länder? Våra egna utsläpp är ju trots allt en ganska liten del av det stora problemet.*

Hur får vi en hållbar utveckling?

VÅRT ANSVAR för miljön handlar inte bara om klimatet. Det är viktigt att ha en helhetssyn på miljöfrågorna. Vi måste tänka på att det vi gör i vår del av världen hänger samman med det som sker på andra platser, det räcker inte att tänka nationellt.

Ett nyckelbegrepp för många idag är hållbar utveckling. Det betyder enkelt uttryckt att utvecklingen inte får ske på ett sätt som drabbar kommande generationer. Vi måste hitta ett ansvarsfullt sätt att leva och hantera våra resurser.

Begreppet hållbar utveckling (på engelska sustainable development) myntades 1987 av den norska politikern Gro Harlem Brundtland när hon var ledare för FN:s kommission för miljö och utveckling, den så kallade Brundtlandkommissionen.

”En hållbar utveckling är en utveckling som tillgodoser våra behov idag utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.” (Ur ”Vår gemensamma framtid”, den rapport som Brundtlandkommissionen lade fram.)

Det finns tre dimensioner av hållbar utveckling:

- 1) Social utveckling
- 2) Ekonomisk utveckling
- 3) Ekologisk utveckling

Hållbar utveckling är när ingen av dessa tre dimensioner är mer viktig och värdefull än någon av de andra två. För att skapa hållbar utveckling behövs alla tre dimensionerna. Det är alltså viktigt att vi inte bara tänker oss hållbar utveckling som en fråga om att förbättra miljön.

Hållbar utveckling handlar om att skapa ett samhälle som är demokratiskt, där människor känner att de kan vara med och påverka och vill och kan ta ansvar, oavsett vilka vi är och var vi kommer ifrån. Det måste tas hänsyn till både miljön och människors hälsa när det tas beslut kring hur samhället ska se ut.

Begreppet hållbar utveckling kan verka lite vagt. Ett skäl är att det är flera olika saker samtidigt: ett mål, en metod och ett förhållningssätt. Men samtidigt är det något som de flesta är överens om är oerhört viktigt att diskutera.

Tillväxt och hållbar utveckling

Det tas ofta för givet att det krävs en god ekonomi och ekonomisk tillväxt och om vi ska kunna få det bättre. Mycket av Sveriges välfärd byggdes upp under 1950- och 60-talen då den svenska industrin gick på högvarv. På samma sätt tänker vi oss att utvecklingsländerna ska lyfta sig ur fattigdomen genom att bedriva handel och förbättra sin ekonomi.

Enligt näringslivets företrädare är en blomstrande exportindustri nödvändig för att ett fattigt land ska kunna förbättra villkoren för sina medborgare. Många fattiga länder som tagit lån hos Världsbanken och Internationella valutafonden har mer eller mindre tvingats att öppna upp sin ekonomi för utländska företag, till exempel genom att ta bort tullar och andra skydd av den egna handeln.

Men receptet fungerar inte så bra som det är tänkt.

Visserligen har knappast något land som rest sig ur fattigdomen klarat det utan ekonomisk tillväxt. Men en satsning på ekonomisk tillväxt är knappast nog för att det ska ske en förändring.

Många fattiga länder försöker locka utländska företag att investera eftersom man hoppas att det ska leda till ekonomisk och social utveckling för människorna i landet. Men det beror på hur och var investeringarna sker. Ett nyckelord är fördelning. Förbättringarna måste komma alla till del och inte bara en liten klick. Dessutom måste de resurser som skapas användas på ett långsiktigt sätt, de måste investeras i utbildning, sjukvård, bostäder, vägar och annat.

Utländska företag kanske vill betala låga priser för att exploatera naturtillgångar som ska förädlas i fabriker i det egna landet. Eller så öppnar de fabriker inom till exempel kläd- eller livsmedelsindustrin som sedan snabbt läggs ner om det visar sig att det går att få samma tjänst utförd till ett lägre pris någon annanstans. I båda fallen skapas knappast någon hållbar utveckling.

Även om utländska investeringar genererar inkomster för ett land är det

Ur Regeringens skrivelse 2005/06:126: Strategiska utmaningar: En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling.

”I visionen om det hållbara samhället är politikens mål solidaritet och rättvisa i alla länder, mellan länder och mellan generationer. Utgångspunkten är att vi människor inte får leva idag på ett sätt som förstör våra barns eller framtida generationers möjlighet att leva ett gott liv.”

inte säkert att dessa kommer medborgarna till del. I stället kanske landets ledare väljer att köpa vapen eller så hamnar pengarna i fickorna på enskilda personer.

Finns det en hållbar tillväxt?

Ekonomisk tillväxt har länge setts som förutsättningen för att vi ska ha råd att förbättra välfärden, klara jobben och genomföra förbättringar. Nu anser allt fler att det är dags att tänka om. Tillväxt har ofta skett på miljöns bekostnad och så kan vi inte fortsätta i längden. Frågan är vad vi ska göra i stället.

Vissa menar att vi borde gå tillbaka till ett annat sätt att leva då vi klarade oss med mindre resurser, alltså en återgång till äldre tider där vi i de rika länderna sänker vår standard.

Andra kanske inte ser att det behövs en fullt så dramatisk utveckling, ny teknik och uppfinningar av olika slag kan också minska utsläppen, energianvändning etc. Men vissa uppoffringar krävs, vi kanske måste minska vårt resande och vår konsumtion och se till att bättre ta tillvara det vi har och producerar. Slit- och slängkulturen kritiserar, att tära mindre på naturtillgångar i produktionen och att återanvända är exempel på lösningar.

Ytterligare ett sätt att se det är att vi visst kan fortsätta att ha en tillväxt, men en som inte är baserad på ekonomiska framsteg. Det kan handla om förbättringar som skapas inom ramen för den ekonomi som redan finns men där fler människor får tillgång till exempelvis välfärd, utbildning, hälsa etc. Man pratar ibland om hållbar tillväxt.

Ett lands tillväxt bör inte grundas på att man exploaterar naturtillgångar som riskerar att ta slut eller exploaterar människor och miljö på ett riskfyllt sätt. Då blir det kanske ekonomisk vinst på kort sikt, men knappast i det långa loppet.

Hållbar tillväxt handlar om att minska slitaget på människor och miljö. Men också om att utnyttja miljön för att skapa tjänster och produkter som är positiva för människor och miljö. En hållbar tillväxt innebär alltså att förbättringar som görs för människor och miljö också ska skapa nya möjligheter och arbetstillfällen. Hållbar utveckling kan på sikt bli en framgångsindustri, något som vi kan exportera till andra länder.

Ett annat begrepp som används är ”den gröna ekonomin”. Sverige försöker visa på att minskade utsläpp av växthusgaser visst kan kombineras med ekonomisk tillväxt. De svenska utsläppen minskade med drygt 12 procent åren 1990 till 2008 samtidigt som BNP ökade med drygt 50 procent.

Sverige vill vara ett föregångsland och hoppas att utmaningen att minska utsläppen ska bli en ”ekonomisk hävstång för jobb, export och tillväxt” som det står på regeringens hemsida.

Frågan är om fattiga länder kan göra som vi och ställa om till en mer hållbar produktion. Avvägningen mellan ekonomisk tillväxt och miljö kan vara svår i länder som har en svag ekonomi och stora skulder till andra länder. Då är frestelsen stor att ta varje chans att förbättra landets ekonomi.

Hållbar energi

En avgörande del av en hållbar utveckling är att hitta energislag som inte skickar ut koldioxid i atmosfären och som inte är en ändlig resurs som riskerar att ta slut. Man brukar tala förnyelsebara energikällor och de kan bygga på naturresurser som vind, vatten, sol eller snabbväxande energiskog.

Även om det finns stora fördelar med sådana energislag finns det också uppenbara nackdelar. Många är inte så effektiva, det är svårt att utvinna lika mycket energi som med mer traditionella energikällor. Det gör att det krävs många källor för att få några betydande mängder energi. Vi vill kanske inte att hela landskap ska fyllas med vindkraftverk eller att vackra älgar och de omkringliggande markerna förstörs när vi bygger vattenkraftverk.

Men ny teknik och forskning kan också förbättra användandet av förnyelsebara energikällor. Möjligheten att använda solenergi på ett effektivt sätt är ett exempel på ett område som det forskas mycket kring.

DISKUTERA

- Vilken betydelse har det att vi har ett uttryck: hållbar utveckling? Är det ett bra uttryck? Finns det nackdelar, till exempel att begreppet upplevs som vagt och svårt att förklara i några enkla meningar?
- Fundera kring begreppet hållbar tillväxt. Vad innebär det, och vilken betydelse skulle det kunna få för olika branscher: bilindustrin, skogsbruket, en vanlig ICA-butik?
- Några dilemman med hållbar utveckling:
 - Det är inte enskilda personer som förstör miljön utan vilken livsstil som människor har i vissa delar av världen. Alltså dåliga vanor och beteenden som kan vara svåra att bryta.
 - Problemet är inte bristen på teknik utan att det inte fattas politiska beslut som tar tillvara kunskap. Vad gör vi för att förändra detta?
- I USA började bilägarna använda blyfri bensin 1975. I Indien och Kina dröjde det ända till 1997. Antalet naturkatastrofer tycks öka men ändå är det allt färre som dör av dessa vilket beror på bättre vård men också förbättrade tekniker och varningssystem. Antalet dödsfall vid naturkatastrofer har minskat med 85 procent på 100 år.
- Hur hänger fattigdomsfrågan ihop med hållbar utveckling?

Hur kan vi minska fattigdomen?

MÄNSKLIGHETEN får det allt bättre och det har en rad olika orsaker. Framstegen märks genom minskad fattigdom och att vi lever längre. Ett spädbarn idag har större chans att leva till sin pensionsdag än hennes förfäder hade att uppleva sin femårsdag.

Men fortfarande lever cirka 1,4 miljarder människor i extrem fattigdom, uttytt en konsumtion som är mindre än motsvarande 1,25 amerikanska dollar i 2005 års penningvärde per dag. Den som lever i ett rikt land kan ha betydligt mer och ändå vara fattig eftersom levnadsomkostnaderna är så mycket högre. Man brukar tala om relativ fattigdom (i motsättning till absolut fattigdom).

Men fattigdom är så mycket mer än det rent materiella, att kunna köpa mat, kläder och husrum. Fattiga människor saknar oftast makt att förändra sina liv och har sämre tillgång till det som andra tar för givet som sjukvård, utbildning etc. Att vara fattig är också att sakna möjligheter till inflytande. Det är alltså viktigt att förbättrade levnadsvillkor för människor täcker olika aspekter av livet, den som får utbildning och möjligheter

att styra sitt liv ökar också möjligheterna till materiella förbättringar.

Ett annat problem är diskriminering som gör att välfärden inte distribueras till vissa grupper. Fattigdomen drabbar framför allt svaga grupper i samhället som kvinnor, barn och olika minoritetsgrupper som språkliga och kulturella minoriteter, migrantarbetare etc. Dessa och andra diskriminerade grupper lever ofta på en lägre standard och får inte samma tillgång till välfärd och social service som andra.

Fattigdomen i siffror

Världsbankens siffror från början av 2011 är jämförbara. De slår fast att 12,1 procent av mänskligheten kommer att vara extremt fattig 2015 (jämfört med tidigare prognosen 12,6 procent). År 2005 levde 21,1 procent i extrem fattigdom. Två tredjedelar av utvecklingsländerna är på väg att klara av målsättningarna i millenniemålen för att tackla extrem fattigdom och svält.

Antalet människor som lever på mindre än 1,24 dollar per dag är beräknat till 883 miljoner år 2015, att jämföra med 1,4 miljarder år 2005 och 1,8 miljarder år 1990. Mycket av utvecklingen beror på snabb utveckling i Indien och Kina samtidigt som många afrikanska länder släpar efter.

2010 beräknas 1,4 miljarder människor leva i extrem fattigdom, det motsvarar var femte människa i världen. De flesta lever i Sydasiens och i Afrika söder om Sahara.

Kan vi halvera fattigdomen till 2015?

Strax efter millennieskiftet fattade länderna i FN ett historiskt beslut att försöka halvera fattigdomen i världen till år 2015. Millenniedeklarationen, som denna målsättning kom att kallas, hade diskuterats intensivt i många månader innan den fick sin slutgiltiga form. Beslutet togs vid ett toppmöte den 6-8 september år 2000 som samlade flest stats- och regeringschefer hittills i historien (de representerade tillsammans 147 av FN:s 191 nationer).

Totalt sattes 8 mål upp, varav 7 gäller det som ska hända i utvecklingsländer och det åttonde målet gäller oss i den rikare delen av världen. Dessa brukar kallas FN:s millenniemål.

Utvecklingsländerna har lovat att de ska förbättra ledarskapet, bekämpa korruption och investera i utbildning och hälsa. De utvecklade länderna har i gengäld lovat att öka stödet genom effektivare bistånd, skuldavskrivningar, rättvisare handelsregler och ett större teknikutbyte.

FN:s millenniemål:

1. Utröta fattigdom och svält till 2015
2. Utbildning för alla år 2015
3. Lika utbildning för kvinnor
4. Minska barnadödligheten med 2/3
5. Minska mödradödligheten med 3/4
6. Stoppa spridningen av hiv/aids, malaria och andra sjukdomar
7. En miljömässigt hållbar utveckling
8. Utveckla ett globalt partnerskap för utvecklingssamarbete

FN:s generalsekreterare vid millennieskiftet Kofi Annan:

”Världens ledare har satt upp de specifika målen att halvera antalet människor som lever i extrem fattigdom, att förse människor med rent vatten och ordna grundutbildning åt alla, att stoppa spridningen av hiv/aids och nå andra utvecklingsmål. De har krävt att FN:s fredsoperationer stärks så att utsatta samhällen kan räkna med oss när de är hotade. Och de har bett oss att bekämpa orättvisor och ojämlikhet, terror och brottslighet och att bevara vårt gemensamma arv, jorden, åt kommande generationer.”

Amartya Sen, Nobelpristagare
i ekonomi 1988:

”I själva verket är det ett märkligt faktum i den förfärande historien om stora svältkatastrofer att inget sådant omfattande fall har inträffat i ett land med en demokratiskt vald regering och med en relativt fri press /... / Hungersnöd har aldrig drabbat något land som är oberoende, där befolkningen regelbundet går till fria val, där oppositionspartier kan uttrycka kritik och där tidningar tillåts att fritt rapportera...”

Hur kan vi minska fattigdomen?

Att minska fattigdomen handlar om så mycket mer än att lindra nöd, minska konsekvenserna av katastrofer och ge akut hjälp. Det svenska biståndsorganet Sida delar in sin verksamhet i fem områden:

- Demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter
- Ekonomisk utveckling
- Kunskap, hälsa och social utveckling
- Hållbar utveckling
- Mänsklig säkerhet

Samtliga områden behövs för att skapa en rättvis och hållbar utveckling. Demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter är avgörande för att människor inte ska lida nöd. Även hot som naturkatastrofer, torka etc tacklas bättre av nationer där det finns ett demokratiskt styre.

Fem fundamentala rättigheter – ett recept på utveckling

Nobelpristagaren i ekonomi, Amartya Sen, (fick priset 1988) har argumenterat för att det finns 5 fundamentala rättigheter som varje människa ska ha tillgång till:

- politisk frihet
- att grundläggande ekonomiska behov är tillgodosedda
- tillgång till välfärd och sociala tjänster
- att det finns en förutsägbarhet i tillvaron
- trygghet och säkerhet.

Han hävdar också att dessa 5 rättigheter är länkade till varandra och att tillgången till en stimulerar tillgången till de övriga.

Världen blir bättre

Det är lätt att bli nerslagen av larmrapporter över hur människor har det i olika delar av världen. Men faktum är att allt fler får det allt bättre. Tydligast märks detta i ett längre perspektiv. I början av 1990-talet var den genomsnittliga medellivslängden i världen cirka 30 år.

Den extrema fattigdomen minskade med en halv miljard människor från 1980-talet till 2007, trots en explosiv befolkningsökning. Enligt Världsbankens siffror hade andelen fattiga mer än halverats under dessa år. FN har pekat på att undernäringen i världen minskade från 37 till 17 procent 1970 till 2007. Under samma period ökade andelen människor i världen som har tillgång till säkert vatten från 30 till 80 procent.

På senare år har utvecklingen närmast accelererat. Åren 2000 till 2009 lämnade 400 miljoner fattigdomen, 40 miljoner fler barn började gå i skola och 4 miljoner färre barn dog per år. Enligt FN minskade undernäringen i 63 av de 117 länder som FN hade data om.

2008 inleddes den senaste finanskrisen vars effekter vi fortfarande känner av. Men trots detta framhöll FN i juli 2011 att den positiva utvecklingen fortsatt. Den extrema fattigdomen kommer av allt att döma att ha minskat, från 45 procent 1990 till 15 procent 2015, om dagens takt håller i sig. Miljoner fler barn går redan i skolan, störst skillnad märks i Afrika och en viktig faktor är att allt fler flickor får utbildning. Färre människor smittas med HIV och fler får tillgång till bromsmediciner. En grupp som

FOTO: JONAS HALLQVIST

2000–2009

- 400 miljoner lämnade fattigdomen
- 40 miljoner fler barn började gå i skola och
- 4 miljoner färre barn dog per år
- I 63 av de 117 länder som FN hade data om minskade undernäringen

lyfts fram som problematisk, där förbättringarna inte varit lika stora, är mödrar.

Fattigdomen minskar framför allt i folkrika länder som Kina och Indien som haft en enorm ekonomisk tillväxt. Däremot är fattigdomen i stort sett lika utbredd som tidigare i Afrika söder om Sahara. Hälften av invånarna i Afrika lever i extrem fattigdom 2011, att jämföra med 58 procent 1990. Alltså en minskning, men inte särskilt stor.

Ändå rapporterar många om framsteg även i Afrika. Orsaken är främst stora satsningar på ökad hälsa som projekt för att minska förekomsten av malaria, tbc och mässlingen. I fattiga länder kan även sjukdomar som är relativt harmlösa i rika länder vara direkt livshotande eftersom det ofta inte finns en utvecklad sjukvård och ingen beredskap att klara eventuella följsjukdomar.

I vissa länder i Afrika finns numera en visserligen låg men dock stabil tillväxt, men ett annat problem är att det inte kommer majoriteten av män-

niskorna till del. I synnerhet inte de som bor på landsbygden. Trots allt räknar man med att fattigdomen i Afrika söder om Sahara kan minska till 36 procent till 2015.¹

Rent statistiskt är millenniemålen till stor del på väg att förverkligas. Men framstegen är inte jämnt fördelade, i vissa delar av världen märks stora framsteg och i andra har utvecklingen stagnerat eller till och med gått tillbaks något.

Tillväxttakten har varit särskilt stor i de folkrika länderna i Asien, även om den mattats i samband med den finanskris som inleddes 2008. Det betyder till exempel att det vuxit fram en medelklass i många fattiga länder. Samtidigt har utvecklingen stagnerat och i vissa fall gått tillbaks i andra delar av världen, främst Afrika söder om Sahara. En orsak är svårigheterna att få bukt med hiv/aids-epidemin.

Kan man mäta utveckling?

Är det möjligt att mäta ett lands utveckling? Går det att slå fast om det går bättre eller sämre för ett land? Förr utgick mätningar ofta från länders BNP (bruttonationalprodukt) och BNI (bruttonationalprodukten per individ). Men det ger en ganska snäv uppfattning som bara tar hänsyn till ekonomiska faktorer. Det är ju inte säkert att ett lands inkomster fördelas på ett rättvist sätt och kommer befolkningen till del.

Det är till exempel inte säkert att det finns ett direkt samband mellan ett lands inkomster och invånarnas hälsa. Visserligen finns det få länder med hög BNP och låg livslängd eller omvänt låg BNP och hög livslängd. Det samma gäller om vi i stället jämför BNP med barnadödlighet eller andra indikatorer för utveckling. Men det betyder inte att hög BNP automatiskt ger bra hälsa och inte heller att låg BNP betyder dålig hälsa.

Det finns en rad andra sätt att mäta välbstånd. Ett av de vanligaste är Human Development Index, HDI, som används av FN-organet UNDP och väger samman förväntad medellivslängd, utbildningsnivå och BNP. Resultatet blir ett index som anses ge en mer rättvis bild av villkoren för de som lever i ett land, men det finns kritiker av HDI som menar att det måste till ytterligare faktorer som till exempel visar på graden av jämställdhet etc. I 2010 års index ligger Norge högst och Zimbabwe lägst.

Index över mänsklig utveckling visar bland annat att en majoritet av jordens befolkning numera bor i länder som är medelinkomstländer. Det måste ses som ett stort framsteg.

Goda exempel

Ofta talas det mer om de dåliga än de goda exemplen. Men de senare finns också, och har blivit fler. Indonesien är ett land som utvecklas dubbelt så fort, socialt och ekonomiskt, som Sverige gjorde under 1900-talet.

När Apartheidsystemet föll i Sydafrika saknade 15 miljoner sydafrikaner tillgång till rent dricksvatten. Redan 2001 hade det antalet mer än halverats vilket betyder att ett av millenniemålen hade uppnåtts. Det hade inte tagit de 25 år som var målet, utan bara sju år.

¹ Ekinge, Helena/TT: "Fattigdomsmål nås trots finanskris", DN.se, 2011-07-07.

Barnadödligheten var mycket hög i de flesta länder i arabvärlden i början av 1970-talet, i flera av länderna dog vart femte barn innan det uppnått 5 års ålder. Värst var situationen i Jemen där tre av tio barn dog innan 5-årsdagen. Men barnadödligheten har sjunkit dramatiskt i alla länder i regionen utom Irak, i många länder med över 75 procent. Trots att det förekommit krig och konflikter i regionen.

De mest markanta raketerna på finansmarknaden under senare år har varit Indien och Kina.

I Kina har hela 165 miljoner människor lyfts ur fattigdom. I båda länderna har industriell utveckling skapat förutsättningar. Men Kina är fortfarande ett land med allvarliga demokratiska brister. Hade framgångarna varit ännu större om det också skett framsteg på detta område? Indien brukar omnämnas som världens största demokrati, sett till befolkningmängden, men fattigdomen är en av orsakerna till att det fortfarande finns ett stort demokratiskt underskott.

Afrika släpar efter på alla områden, här lever fortfarande 38 procent av befolkningen i fattigdom (enligt definitionen 1,25 dollar per dag). Men även här sker stora framsteg. Länder som Ghana, Angola, Etiopien och Egypten hade för några år sedan halverat sin fattigdom. Frågan är hur senare oroligheter i främst Nordafrika påverkar människors levnadsstandard. Det finns skäl att tro att utvecklingen kan gå tillbaks igen.

Varför gör vissa länder framsteg och andra inte?

FN har konstaterat att det finns vissa saker som förenar de länder som har en positiv utveckling: Ett seriöst ledarskap är avgörande, och inte minst att de nationella ledarna förbundit sig att följa millenniemålen.

De globala målen måste anpassas efter de egna lokala förhållandena. Det behövs nationella planer och strategier. Några länder har lyckats med det och FN har speciellt lyft fram Brasilien och Indonesien.

Det behövs ofta utländskt stöd, men det är viktigt att länderna mobiliserar sina egna resurser först innan de söker stöd utifrån. Det finns politiska ledare som sitter och väntar på bistånd, de förmår sällan att genomföra genomgripande förändringar. Men viktigast av allt är att de åtgärder som görs verkligen kommer människor till del. Det räcker inte att man som i Kenya tog fram miljontals böcker i huvudstaden Nairobi som aldrig nådde skolorna på landsbygden.

DISKUTERA

- Är det möjligt att halvera fattigdomen till 2015?
- Vilka mål i Millenniedeklarationen är svårast att uppnå tror du, och varför?
- Kan man mäta utveckling? Hur gör man i så fall?
- Vad hindrar utvecklingen? Vilka faktorer är viktigast att få bukt med?
- Hur kan man försvara att bistånd går till utveckling av demokrati och mänskliga rättigheter? Finns det något sätt att visa att det faktiskt gör nytta?
- Går det att mäta mänsklig utveckling?

Skola i Bamozai i Afghanistan. Någon skolbyggnad finns inte utan lektionerna hålls utomhus.

Hur kan vi se till att alla får utbildning?

UTBILDNING är en nyckel till att minska fattigdomen. Mål nummer 2 i FN:s millenniedeklaration om att halvera fattigdomen före 2015 handlar om att se till att alla världens barn får grundskoleutbildning.

Utbildning för alla är en viktig fråga inte minst för ABF. Den är också avgörande för utveckling överhuvudtaget.

Varför är utbildning så viktigt?

Barn som får utbildning har större möjligheter att få ett arbete och försörja sig vilket gör att deras förutsättningar att skapa sig ett bättre liv ökar. Om barn får gå i skolan förbättras även villkoren för deras familjer.

Men om många barn får gå i skola bidrar detta också till hela samhällets utveckling. Fattiga länder behöver utbildad arbetskraft som kan skapa ekonomisk utveckling, och företag behöver kvalificerad arbetskraft för att etablera sig i ett land.

Brist på kunskap är en viktig orsak till att människor saknar förmåga att fatta kloka beslut i en rad frågor, allt ifrån det som rör deras personliga hälsa till vilka politiker de ska stödja. Demokratiutvecklingen påverkas av utbildningsnivån i ett land. De som fått utbildning ställer större krav på samhället och är också förmögna att i högre grad själva driva på krav på förbättringar.

Utbildning av kvinnor har en stor betydelse för jämställdheten i världen. Utbildning är därför avgörande för alla former av utveckling. En flicka som går i skolan föder färre barn och löper mindre risk att drabbas av sjukdomar som hiv.

Det går åt rätt håll, åtminstone vad gäller att lära barn att läsa och skriva. Redan 2011 började nästan 9 av 10 (89 procent) av alla barn i skolan. Däremot händer nästan inget när det gäller att minska den vuxnas analfabetism. Målet till 2015 är att 95 procent av världens barn ska gå ut grundskolan, men det kommer förmodligen inte att nås.

Den snabbaste utvecklingen sker i Afrika söder om Sahara. Den största förändringen märks således i några av världens allra fattigaste länder. Här har andelen barn som börjar skolan ökat från 54 procent till 76 procent på tio år. I Asien börjar 9 av 10 barn i skolan. Här tror FN att målet kommer att nås.

En viktig anledning är att många länder slopat skolavgiften som tidigare hindrade fattiga familjer att skicka sina barn till skolan.

Men fortfarande finns 67 miljoner barn i världen som saknar möjlighet att gå i skolan. Nära hälften av dessa (32 miljoner) lever i Afrika söder om Sahara. En fjärdedel av de som inte får gå i skolan, eller 16 miljoner, lever i Sydasiens.

FN-organet Unesco uppger att läs- och skrivkunnigheten för unga 15–24 år ökade från 83 till 89 procent åren 1990–2009. Men fortfarande finns det 127 miljoner unga i världen som inte kan läsa och skriva. Flest bor i Sydasiens.

Allra värst drabbade är de barn som lever i krigsdrabbade länder, konflikttyngda områden eller drabbats av olika naturkatastrofer. 42 procent av de barn som växer upp i länder som befinner sig i krig eller konflikter går inte i skolan. Barn med funktionshinder är en annan utsatt grupp som ofta inte har någon möjlighet till utbildning.

Men fortfarande finns hinder

Skolan ska vara gratis, slås fast i FN:s barnkonvention. Men så är det inte alltid. Skolavgifter är ett viktigt skäl till att många barn inte kan gå i skolan. Det kan också finnas andra krav som att man måste bära skoluniform. Att tvingas betala för klädesplagg kan vara just det som gör att en del barn inte klarar av att gå i skolan.

Även om allt fler skrivs in i skolan är det inte säkert att de också fortsätter. Det handlar dels om svårigheter för många familjer att avstå från en inkomst, men också på att skolorna inte håller en så hög kvalitet. Nästan var tredje barn som börjar skolan i Afrika söder om Sahara hoppar av sko-

FOTO: JONAS HALLOVIST

UR FN:S BARNKONVENTION:

- Varje barn ha rätt till utbildning. Grundskolan ska vara gratis.
- Undervisningen ska syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter och respekt för mänskliga rättigheter.
- Ett barn som tillhör en minoritet eller ursprungsbefolkning har rätt till sitt språk, sin kultur och religion.
- Varje barn har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande och arbete som skadar barnet eller hindrar hans/hennes skolgång.

Vart 5:e barn

i de minst utvecklade länderna stod utan skola 2009.

Idag går nästan alla barn i fattiga länder som Burundi, Madagaskar, Rwanda, Samoa, Sao Tome och Principe, Togo och Tanzania i grundskolan.

lan. Men trots allt går 87 procent färdigt grundskolan förr eller senare.

Brist på utbildade lärare, bra lokaler och utbildningsmaterial är några orsaker som bidrar till att skolorna inte kan ge eleverna en så bra utbildning som möjligt. Antalet lärare i södra Afrika skulle behöva fördubblas för att regionen ska kunna nå millenniemålet för utbildning före 2015.

Flickor kan tvingas sluta skolan för att gifta sig, fattiga föräldrar kanske driver fram ett tidigt äktenskap för att de inte har råd att betala för deras skolgång och uppehälle.

Ett annat problem är att det inte finns arbete för alla som gått ut skolan. Det är ont om hantverks- och yrkesutbildningar som är dyrare att starta, dessa skulle kunna ge fler ett arbete och en inkomst. Många väljer också medvetet teoretiska utbildningar som har högre status, kanske också för att de tror att dessa kan göra det möjligt att emigrera.

Många migrantarbetare och flyktingar betalar släktingar och familjemedlemmars skolgång. Men den ekonomiska krisen slår även mot dessa grupper som får allt svårare att klara av att skicka hem lika mycket pengar som tidigare.

Goda exempel

Zimbabwe är ett exempel på ett land där man kan tala om att hela samhället kollapsat, vilket påverkat barns möjligheter att gå i skolan kraftigt. FN:s organ för barns utveckling UNICEF har utövat starka påtryckningar på landets regering att prioritera utbildning och det har gett positivt resultat. Under tre månader 2010 kördes 500 lastbilar ut med totalt 13 miljoner läroböcker till 5 575 grundskolor. Leveranserna nådde även de mest avlägsna byarna.

Zimbabwe har, trots landets komplicerade situation, lyckats bli det första landet i Afrika söder om Sahara där alla skolbarn har egna läroböcker i fyra huvudämnen: matematik, engelska, naturkunskap och hemspråk.

Flyktningbarn saknar ofta utbildning

Många barn som är flyktingar har svårare att gå i skolan. Flyktningfamiljer flyttar mer, har sämre ekonomi och barnen kan ha svårt med språket som talas i det land de befinner sig. De kan också känna sig främmande inför kulturella koder och mönster som präglar undervisningen.

En särskilt utsatt situation har barn som befinner sig i läger. FN:s flyktingorgan UNHCR har kartlagt 132 flyktingläger och hittade bara 38 läger där alla barn gick i skolan. I ytterligare 32 läger gick 70 procent av barnen i skolan men siffrorna var betydligt lägre i de återstående 62 lägren. Det kan vara svårt att få tag i utbildade lärare som vill arbeta i ett flyktingläger.

Möjligheten att gå i skola är sannolikt ännu sämre för barn till flyktingar som inte ens är registrerade. Här finns över huvud taget inga siffror att tillgå.

Hur klarar vi den globala ekonomin?

INTERNATIONELL HANDEL har varit en stor och viktig drivkraft i ländernas ekonomi långt tillbaks i historien. Det är alltså inte något nytt. Globaliseringen har gjort att världsekonomin är öppnare och mer integrerad. Både råvaror och förädlade produkter reser allt längre och även arbetskraften är mer mobil. Sammantaget påverkas allt fler människor av den globala ekonomin.

Detta märktes särskilt tydligt under den finanskris som inleddes 2008 och vars effekter fortfarande är påtagliga. Även lösningarna av de problem som en finanskris skapar måste i allt högre grad vara globala.

Risken med en finanskris är att de fattiga drabbas allra värst och har svårast att resa sig efter krisen, samtidigt som det är svårare att få andra länder att stödja fattiga delar av världen när de inhemska problemen tycks så stora.

Vilka effekter får en finanskris?

Finansiella kriser kan rita om kartan, vilket nu håller på att ske. Flera länder i Asien som tidigare var fattiga går kraftigt framåt medan tidigare starka ekonomier i exempelvis södra Europa och USA backar.

Finansiella kriser medför ofta att klyftorna ökar i samhället. De som drabbas värst är äldre, arbetslösa, invandrare och lågutbildade. Men många länder som tidigare var fattiga riskerar också att bli ännu fattigare när de får svårare att få avsättning för sina produkter och råvarupri- serna pressas neråt. Detta märks särskilt tydligt i södra Afrika.

Det finns en risk att kriser i den globala ekonomin minskar trycket på att genomföra förbättringar. Förhandlingar om åtgärder för att minska klimatförändringarna går ännu trögare eftersom länderna vill värna om ekonomin. Försöken att få relativt rika länder att höja sitt bistånd blir också svårare när sådana utgifter ska vägas mot nationella behov. Detta har påpekats av både FN och Internationella valutafonden, IMF, som me- nar att det behövs miljardtals dollar för att klara de brister som redan uppstått i det internationella biståndet.

FN varnade hösten 2010 för att det kan bli svårt att klara målet att halv- era fattigdomen i dessa länder om inte mer pengar skjuts till. Särskilt svårt är läget för länderna i södra Afrika.

Det finns forskare som pekat på att finanskrisen kan göra att fler söker sig till extrema politiska riktningar. Detta är dock inte helt belagt. Snarare verkar det som att det är politikernas förmåga att möta en ekono- misk kris snarare än krisen i sig som avgör om exempelvis högerextremis- tiska partier får fler röster. Det finns en risk att demokratin urholkas och att människors förtroende för politiker och beslutsfattare drabbas när det offentliga inte klarar av att leverera välfärd och social service i sam- ma omfattning som tidigare.

Varför uppstod den senaste finanskrisen?

Den främsta orsaken till att det utlöstes en finanskris 2008 var att män- niskor i USA med relativt låga inkomster beviljades högre banklån än de hade råd med. Den dåvarande Clinton-regeringen ville höja boendestan- darden, men räknade med att detta kunde ske utan att man höjde skat- terna. Det fanns en tro på att kurvorna skulle fortsätta peka uppåt och att höjda huspriser skulle göra fattiga människor till vinnare.

Regeringen initierade ett låneprogram som lockade miljontals männis- kor, som annars inte bedömts som kreditvärdiga, att skuldsätta sig. De erbjöds ett nytt slags lån där de kunde skjuta upp återbetalningen. Dessa lån har kallats för "subprime-lån". Men redan efter några år tvingades många sälja och huspriserna sjönk i takt med att allt fler hus/bostäder hamnade på marknaden eftersom ägarna inte kunde sköta sina avbetal- ningar.

Att det var just i USA där detta hände spelade en avgörande roll. Den amerikanska ekonomin är en av världens största och mest betydelseful- la. När krisen var i antågande tvekade internationella finansiella institut som Världsbanken och Internationella valutafonden att vidta åtgärder

FOTO: ERIC POUHIER/WIKIMEDIA COMMONS

som de tveklöst hade krävt av andra mindre nationer i en liknande situation. Detta av rädsla för effekter på världsekonomin.

Den amerikanska regeringen glömde alla lärdomar från depressionen på 1930-talet, finanskrisen på 1990-talet och varje annan ekonomisk kris. Osund långivning drabbar ytterst de svagaste och i grunden hela samhället. De bortsåg från att varje reform måste innebära fortsatt stabila offentliga finanser, något som borde vara A och O för varje sunt tänkande regering. Ständig tillväxt är en utopi, vi måste alltid räkna med både upp och nergångar i ekonomin och vara rustade för svängningarna.

Så drabbas Europa

Sverige har klarat sig relativt väl, jämfört med många andra länder i Europa. Vårt land har hyllas för sin starka ekonomiska utveckling, trots att arbetslösheten och utanförskapet för många människor ökat.

Länderna i Norden hamnade samtliga i topp när World Economic Forum rangordnade världens mest konkurrenskraftiga ekonomier 2011. Sverige hamnade på tredje plats efter Schweiz och Singapore, Finland låg på fjärde, Danmark på åttonde och Norge på sextonde plats.

Det kommer att ta lång tid, spår ekonomerna, innan utvecklingen vänder för de skuldtyngha länderna i Euroområdet. Grekland, Spanien och Irland är tre länder som drabbats särskilt hårt.

EU vill nu ha en hårdare styrning av ländernas ekonomi. Den stabilitets-

pakt som föreslås betyder att länderna måste banta underskottet i de offentliga finanserna. Men risken är att skulderna fortsätter att öka eftersom det tar tid för länderna att få snurr på sin ekonomi.

Egentligen ska Euroländerna inte få ha underskott som ligger över 3 procent och statsskulden får motsvara högst 60 procent av landets BNP. Men frågan är om inte fler länder kommer att fortsätta att ligga på ett större underskott en längre tid och detta gäller inte bara de mest skuldyngda EU-länderna. Även Tyskland och Frankrike har statsskulder och budgetunderskott som är för stora. Detta är inte något problem för Sverige

The Global Competitiveness Index 2011–2012 rankings					
Top 10	GCI 2011		GCI 2012		
	Rank	Score	Rank	2010/11	change
Switzerland	1	5.7	1	►	0
Singapore	2	5.6	3	▲	1
Sweden	3	5.6	2	▼	-1
Finland	4	5.5	7	▲	3
United States	5	5.4	4	▼	-1
Germany	6	5.4	5	▼	-1
Netherlands	7	5.4	8	▲	1
Denmark	8	5.4	9	▲	1
Japan	9	5.4	6	▼	-3
United Kingdom	10	5.4	12	▲	2

Källa: World Economic Forum

Hur kan vi minska effekterna av finanskrisen?

När det går dåligt för ett land försöker arbetsgivare ofta sänka lönerna med förevändningen att det är nödvändigt för att kunna behålla arbetskraft. Detta motiveras med att företaget får färre beställningar och kunder vilket minskar intäkterna. Svenska näringslivsföreträdare gick också ut och krävde frysta löner efter den förra finanskrisen. Det framfördes också krav på att facket slutar att driva på om högre ingångslöner som pekats ut som orsaken till den höga ungdomsarbetslösheten.

Men sänkta löner är inte någon bra idé sett ur ett samhällsperspektiv. Att hålla uppe lönerna för alla yrkesgrupper är tvärtom mycket viktigt för att kurvorna ska kunna vända uppåt igen och ett land ska kunna ta sig ur en kris. Det är nämligen så att vi inte konsumerar lika mycket i kriser, i stället sparar vi för att känna oss trygga. Högre löner skulle öka efterfrågan på varor och tjänster vilket alltså ger fler arbetstillfällen.

Det finns en vanföreställning, inte minst inom näringslivet, att höga skatter och utbredd välfärd skapar dåliga förutsättningar för ekonomisk utveckling. I själva verket kan det vara precis tvärtom. Nordens välfärdsstater hamnar som nämnts högt på listan över världens mest konkurrenskraftiga ekonomier.

Det finns en rad ekonomer, exempelvis nobelpristagaren Douglas North, som visat på hur skatteintäkter i Norden finansierar mycket som är viktigt för att en ekonomi ska fungera, men som inte marknaden alltid själv prioriterar. Infrastruktur, forskning, utbildning och socialförsäkringar hör också till det som gör Norden till en konkurrenskraftig marknad.

Det recept för ekonomisk utveckling som länge lyfts fram av ekonomiska institutioner som Världsbanken och IMF har varit att sänka skatter, avreglera arbetsmarknaden och försämra det sociala trygghetssystemet. Detta är krav som ställs på fattiga länder för att de ska få lån till exempel. Trots att det mesta tyder på att de länder som tycks klara finanskriser bäst är de som gjort precis tvärtom.

Slutsatsen för relativt rika länder som Sverige blir att det förmodligen är bättre att investera skattepengar i utbildning, forskning och sociala trygghetssystem än att spara i ladorna. Det gör oss starkare rustade att hänga på när utvecklingen vänder och fånga nästa uppgång. Men även fattigare länder borde få investera i det gemensamma och skulle förmodligen ha nytta av att få göra det.

Det är också viktigt att utsatta grupper inte hamnar alltför mycket på efterkälken. I Sverige finns framför allt en stor arbetslöshet bland ungdomar och invandrare och därför borde vi satsa extra mycket på att få ut dessa grupper på arbetsmarknaden. Risken är annars att många hamnar i ett mer eller mindre permanent utanförskap som fortsätter även när kurvorna vänder. Efter den tidigare finanskrisen i början av 1990-talet fanns vissa grupper som drabbades just av detta.

DISKUTERA

- Märkte ni av den senaste finanskrisen?
- Hur bör EU tackla eurokrisen?
- Är det sant att det bara beror på att vissa länder spenderat över sina tillgångar som gör att krisen slagit extra hårt mot exempelvis Grekland? Kan det finnas andra förklaringar?
- Borde EU hålla ihop i en kris, eller ska enskilda länder bära sina egna problem i högre grad?
- Kunde regeringen ha gjort mer efter krisen 2008?
- De vanligaste åtgärderna är ofta statliga krispaket där man tar av skattemedel för att genomföra olika insatser. Dessa har till stor del handlat om att rädda bankerna undan konkurs. Vilka krav kan vi ställa på banker och finansinstitut när vi skjuter till skattemedel för att rädda deras verksamhet?
- Hur ska vi få ut invandrare och ungdomar på arbetsmarknaden?
- Vad kan vi göra för att inte klyftorna i världen blir ännu större på grund av finanskrisen?

FOTO: ROSALIE SANVANG

Hur skapar vi en jämställd värld?

DET ÄR FORTFARANDE en lång väg kvar att gå innan vi har en värld där kvinnor och män är jämställda. Männen äger 90 procent av jordens tillgångar, kvinnorna 10 procent. Majoriteten av världens fattiga är kvinnor. Kvinnor är i allt högre grad familjeförsörjare men får samtidigt mindre betalt för det arbete de utför utanför hemmet. De utför därtill merparten av det obetalda arbetet i hemmet, med att ta hand om barn, vårda anhöriga etc.

Dessutom finns en större utsatthet genom att kvinnor exploateras och utnyttjas på olika sätt. De arbetar oftare i andra människors hem där de riskerar att utsättas för våld, sexuella övergrepp etc. Trafficking är en annan

fråga som i hög grad handlar om kvinnor som utnyttjas i sexindustrin.

Vill vi minska fattigdomen i världen måste kvinnors villkor förbättras. Det är också väl känt att kvinnors situation är nära förknippad med hur barnen har det, högre utbildning, bättre löner och hälsa för kvinnor ger omedelbara utslag i förbättrade uppväxtvillkor för världens barn.

Fakta om kvinnors ställning i världen:

- **De saknar makt**

Antalet kvinnor med makt och inflytande inom politiken och näringslivet växer, men 2009 var endast 14 av världens stats- och regeringschefer kvinnor. Endast 13 av världens 500 största företag hade en kvinnlig VD.²

- **De är inte oberoende**

Tvångsäktenskap är fortfarande vanliga där flickor blir bortgifta mot sin vilja. Giftna kvinnor saknar ofta inflytande över hur deras egna inkomster disponeras. De är beroende av mannens ekonomi. Arvsregler kan diskriminera kvinnor.

- **De utsätts för våld**

Enligt FN minskar kvinnlig könsstympning, men det finns fortfarande en utbredd tradition. Minskningen sker framför allt inom grupper med högre utbildning.

- **De är oönskade**

Att föda flickor är inte vad alla familjer vill, i många länder görs fosterdiagnostik så att flickfoster aborteras. I länder som Kina med barnbegränsning av befolkningspolitiska skäl kan flickor lämnas bort eller adopteras av barnlösa par i andra världsdelar, exempelvis i Sverige.

- **De diskrimineras**

När familjernas ekonomi försämras, som vid finansiella kriser, är det oftare flickor som får stanna hemma från skolan. Två tredjedelar av de som inte kan läsa eller skriva i världen är kvinnor.

Finanskrisen slår hårdast mot kvinnor

Kvinnorna är finanskrisens största förlorare vilket märks på en rad sätt. Generellt kan man säga att ekonomiska kriser ofta innebär rejäla bakslag för jämställdheten. Skälen för detta är många. Många kvinnodominerade yrken som textilindustrin har drabbats hårt vilket medfört arbetslöshet. Det försvinner även många jobb inom den exportinriktade jordbruksindustrin. Kvinnor arbetar också ofta i familj jordbruk, men även dessa är beroende av kontrakt som underleverantörer till större företag.

De kan få svårt att betala sina lån när efterfrågan på deras produkter minskar, många förlorar både arbete och inkomster. Fattiga kvinnor har varit stora mottagare av så kallade mikrokrediter, men även dessa riskerar att minska i kristider.

Allt fler tvingas ut i prostitution och andra riskabla sätt att försörja sig. Det är väl känt att våldet ökar mot kvinnor i kristider när män tar ut sin frustration över sin egen situation.

² UNSD: "Världens kvinnor 2010: trender och statistik"

Fler flickor får stanna hemma från skolan för att bidra till familjernas försörjning. Flickor som slutar gå i skolan kommer sällan tillbaks vilket får livslånga effekter på deras möjligheter i livet. De kan få svårare att hitta ett arbete som de kan försörja sig på.

Krisen får många länder att skära i offentlig sektor. Det gör att kvinnor riskerar att tvingas utföra ännu mer oavlönat hushålls- och vårdarbete i hemmet. Det betyder mindre tid för avlönat arbete.

Utvecklingen backar för många kvinnor

Samtidigt som utvecklingen går framåt för många andra grupper så backar den faktiskt för kvinnor i många länder i världen. Allra sämst ser det ut för gruppen unga mödrar, påpekade FN i en rapport i juli 2011 där man utvärderade utvecklingen i världen i relation till millenniemålen.

Fortfarande dör många kvinnor till följd av graviditet. Risken att dö i samband med en förlossning är betydligt högre i fattiga länder och i synnerhet i Afrika söder om Sahara. Bara vart fjärde av världens utvecklingsländer är på väg att infria millenniemålet att minska barnadödligheten med två tredjedelar. Inte heller målet att minska antalet dödsfall för kvinnor i samband med förlossningar kommer att uppnås, även om det skett en förbättring.

Fattigdomen i Latinamerika har minskat kraftigt liksom i resten av världen. Men inte bland kvinnor, tvärtom. Sedan 1995 har antalet fattiga kvinnor nästan fördubblats och idag lever 30 procent fler kvinnor än män i extrem fattigdom i Latinamerika.

Orsaken är enligt en rapport från FN att kvinnors arbetsförhållanden är så mycket sämre än mäns. Samtidigt som kvinnor utbildar sig och lönearbetar i mycket högre utsträckning förväntas de fortfarande ta huvudansvaret för familjen och hemmet.

– Det som är unikt för kvinnor är svårigheten att få ihop familjeliv med arbetsliv, förklarar Sonia Montaro, ansvarig för studien.

Kvinnor vårdar anhöriga, ofta i många år i takt med att hälsan och medellivslängden ökar. I synnerhet fattiga hem har många barn, de flickor som växer upp där möter högre krav från familjen att hjälpa till hemma i det stora hushållet och om de går ut i yrkeslivet har de inte råd att köpa tjänster som dagisplatser, färdigmat etc.

Situationen för kvinnor i Latinamerika är inte unik, och FN pekar i rapporten på åtgärder som förbättrad och billigare barnomsorg samt bättre tillgång till preventivmedel så att kvinnor ska kunna planera sitt barnafödande.

Bättre för kvinnor = bättre för alla

Kvinnoförtrycket är djupt rotat i traditioner och familjemönster. Men erfarenheterna visar att när kvinnors frigörelse ökar och de får makt över sitt liv och sin ekonomi förbättras villkoren inte bara för kvinnorna utan för hela deras familjer. Att förbättra kvinnors ställning är således ett effektivt vapen för att minska fattigdomen.

Jämställdhet är också viktig för att länderna ska kunna utvecklas. Om halva befolkningen får sämre utbildning och möjligheter försämras län-

FOTO: ROSALIE SANAYANG

ABF organiserar studiecirkel i WODD, Womens Organization for Democracy and Development, Gambia.

dernas möjligheter drastiskt. På samma sätt var det när Sveriges ekonomi växte efter andra världskriget, även då spelade det en viktig roll att kvinnor blev självständiga och gick ut i arbetslivet. Men när kvinnor ska ut i arbetslivet måste det ske till lika villkor och löner. Annars finns risk för lönedumpning.

Utbildning spelar en viktig roll för att förbättra kvinnors villkor. Dels blir de starkare på arbetsmarknaden, men utbildning förbättrar också kvinnors möjligheter att stå upp för sina egna rättigheter. Det blir ett vaccin mot inrotade kulturella föreställningar som även många kvinnor tagit till sig.

En del afrikanska kvinnor accepterar tanken att mannen har rätt att slå sin hustru om hon till exempel vägrar ha sex, bränner mat, går utanför hemmet utan mannens tillåtelse eller gör något annat som inte behagar honom. Ett första steg på vägen att minska våldet i hemmet kan vara att kvinnor förstår att de har rätt att säga nej.

Vi kan bidra till bättre jämställdhet

Det bedrivs en rad projekt för att förbättra kvinnors villkor genom Olof Palmes Internationella center. Sverige har kommit långt på detta område och ligger i toppen på tabellen över världens mest jämställda länder. De kunskaper vi fått genom ett framgångsrikt jämställdhetsarbete som pågått i decennier kan vi försöka vidarebefordra till andra.

Majoriteten av kvinnor i Pakistan är lågutbildade, fattiga och berövade

VÄRLDENS TIO MEST JÄMSTÄLLDA LÄNDER

- 1 Sverige
- 2 Norge
- 3 Island
- 4 Danmark
- 5 Finland
- 6 Nya Zeeland
- 7 Kanada
- 8 Storbritannien
- 9 Tyskland
- 10 Australien

Källa: World Economic Forum

sina sociala, kulturella, ekonomiska och politiska rättigheter. Palmecentret ger stöd åt organisationen Women Workers Help Line (WWHL) som försöker organisera kvinnor ur arbetarklassen. Tanken är att erbjuda utbildningar, kampanjer med mera som ska uppmuntra kvinnorna att börja organisera sig politiskt.

Ett annat projekt går ut på att stärka unga kvinnors roll och möjligheter till inflytande på Västbanken. Det består av kulturella och sociala aktiviteter i två kvinnocenter i byar som ligger väster om Ramallah. Det finns också inslag av aktiviteter som ska generera inkomster åt kvinnorna så att de kan stärka sin ekonomiska trygghet och få en högre status i det omgivande samhället. 730 kvinnor och 300 barn har nåtts av olika delar av projektet. Palmecentret samarbetar med Palestinian Youth Organisation.

Det socialdemokratiska kvinnoförbundet bedriver ett jämställdhetsprojekt i sydöstra Turkiet för att ge stöd till kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld. Projektet innefattar rådgivning, utbildning och psykologstöd. Ett annat projekt bedrivs i Zimbabwe i samarbete med Association of Women Clubs (AWC) som arbetat i syfte att stärka kvinnors ställning ända sedan 1938. Här fokuseras på utbildning för och organisering av kvinnor runt om i landet i syfte att arbeta med att få en bättre fungerande konstitution, alltså de grundläggande lagtexterna i ett land som bland annat slår fast människors fri- och rättigheter.

DISKUTERA

- *Varför är det så viktigt att stärka kvinnors ställning?*
- *Hur kan det komma sig att förbättringar för kvinnor går så trögt och att det är ett av få områden där utvecklingen inte går framåt?*
- *Enligt World Economic Forum har jämställdheten kommit längst i de nordiska länderna. Samtliga länder på listan över världens tio mest jämställda länder är relativt rika västländer. Är jämställdhet och fattigdom oförenligt?*
- *Hur kan vi stärka kvinnors ställning i världen, ekonomiskt och politiskt?*
- *Hur kan vi i vårt land bidra till att kvinnor i världen blir mer jämställda?*

FOTO: DAMIEN HALLÉUX RADERMECKER

Barnarbetare i Etiopien.

Hur stärker vi barns rättigheter?

NÄSTAN EN FJÄRDEDEL av världens befolkning, eller närmare bestämt 1,3 miljarder, är unga i fattiga länder. Med unga menas i regel någon som är under 18 år. Samtidigt som barnafödandet minskat i Europa som tyngs av en åldrande befolkning ökar andelen barn i andra delar av världen. En tredjedel av alla barn i utvecklingsländerna lever i fattigdom.

De allra flesta av jordens fattiga är barn. Att minska fattigdomen är något som borde börja med barnen, de är framtiden och om de inte får bättre förutsättningar kan inte fattiga länder häva sig ur fattigdomen.

Fattiga barn får inte sina rättigheter tillgodosedda. De är i högre grad utsatta för exploatering. Undernäring och svält slår hårdast mot växande kroppar och skapar skador för resten av livet. Hälsa och undernäring är viktiga frågor som måste diskuteras i samband med barnen ställning i samhället.

Barnarbete är utbrett och många barn arbetar med sysslor som är farliga för både liv och hälsa.

FN-organet Unicefs hemsida:

”Att investera i barn är moraliskt riktigt. Men det är också en sund ekonomisk investering som har stora möjligheter att löna sig. Det är därför UNICEF säger: ’Finansiell utveckling: Investera i barn’. Det är också därför UNICEF säger: ’Fattigdomsminskning börjar med barnen’. Världen måste enas kring detta. Sex av de åtta millenni målen är direkt relaterade till barn.”

Det finns ofta stora skillnader i barns villkor mellan stad och land. Barn som lever på landsbygden har i regel sämre tillgång till utbildning och sämre hälsa. Den största fattigdomen finns också som nämnts på landsbygden, även om villkoren i städerna också kan vara mycket hårda, i synnerhet för barn utan nära anhöriga. Alla medlemsländer i FN utom USA och Somalia har ratificerat 1989 års konvention om barns rättigheter. Men barns rättigheter kränks trots detta i många länder.

Att investera i barns utbildning är att investera både i individuell utveckling och för en utveckling av hela länder och regioner. Att investera i barns hälsa skapar förutsättningar för att de ska växa upp till fungerande vuxna som kan bidra till både sina familjers och ländernas utveckling. Att satsa på barnen är avgörande för förbättringar för mänskligheten i sin helhet.

Situationen för världens barn har förbättrats radikalt på senare år, det visar tydligt att det är möjligt med stora framsteg på kort sikt. En av de viktigaste förändringarna är att allt fler barn går i skolan.

Fattiga föräldrar = fattiga barn

Fattigdom är något som ärvs. Undernärda kvinnor föder underviktiga barn som riskerar att dö och om de överlever har de svårt att utvecklas på ett bra sätt, fysiskt och psykiskt. Kronisk undernäring gör barn extra känsliga för infektioner och sjukdomar och om de inte dör som barn riskerar de att dö i förtid. Ett barn som inte äter tillräckligt har svårare att klara skolundervisningen.

Fattiga familjer kanske inte kan skicka sina barn till skolan för att deras inkomster behövs för familjens överlevnad. De får därför sämre förutsättningar att skaffa sig ett gott liv och resa sig ur fattigdomen.

Det finns ett starkt samband mellan fattigdom i barndomen och inkomster i vuxenlivet. Om det dessutom inte finns myndigheter som fångar upp barn i utsatta situationer är det stor risk att fattigdomen permanentas. Ett barn som inte får en bra utbildning och som inte har tillgång till ett välfärdssamhälle i form av till exempel socialtjänst, blir diskriminerade på olika sätt och har svårt att lyfta sig ur sin utsatta situation.

Många barn saknar utbildning

Det är fortfarande en lång väg att gå tills målsättningen att alla flickor och pojkar ska få åtminstone grundskoleutbildning. Nästan 70 miljoner barn saknar tillgång till skolgång. Det är ändå en minskning, år 2000 beräknades antalet till 103 miljoner. 50 fattiga länder i världen verkar lyckas med att uppfylla FN:s målsättning om utbildning för alla, 7 år på god väg men ytterligare 38 ser inte ut att klara av detta före 2015.

Att erbjuda skola åt alla barn kostar visserligen mycket pengar. Men det är investeringar som lönar sig. Ett land där barnen får utbildning rustar sig för en bättre utveckling på längre sikt. I det långa loppet är det alltså inte ens att betrakta som en utgift.

Åtgärder som föreslagits från FN för att förbättra villkoren för världens barn är att avskaffa skolavgifter och skoluniformer helt, se till att det finns tillgång till rent vatten och avlopp på världens skolor samt gratis

skolmat. Att öka säkerheten så väl i skolorna som längs skolvägen är extra viktigt i länder där det är krig.

En åtgärd som indirekt påverkar barnen är att deras mödrar utbildas. En mamma som själv lärt sig läsa och skriva förmedlar både kunskap till sina barn och en positiv inställning till utbildning.

Barn drabbas oftare av sjukdomar

Fortfarande dör 8 miljoner barn varje år före fem års ålder i sjukdomar som hade kunnat botas. Mer än vart tredje sådant dödsfall sker redan under den första månaden efter födseln och beror på infektioner i kombination med låg födelsevikt som i sin tur beror på att modern varit undernärdd.

En annan utsatt grupp är de unga vuxna som förutom att de exploateras i arbetslivet riskerar tonårsgraviditeter och sexuellt överförbara sjukdomar. De unga vuxna står för de högsta smittotalen i många länder när det gäller exempelvis hiv/aids.

Det går åt rätt håll, men långsamt. Barnadödligheten minskar, för varje år blir det färre undernärda, allt fler mödrar ammar sina barn vilket leder till en bättre hälsa från starten i livet, och förbättrade vattensystem ger förutsättningar för mindre smittspridning och sjukdomar. Men trots förbättringarna dör 24 000 barn varje dag av sjukdomar som kunde ha botats och alltför många barn i skolåldern går av olika skäl aldrig eller alldeles för lite i skolan.

Barn utnyttjas i arbetslivet

Det finns cirka 200 miljoner barnarbetare i världen (150 miljoner barn i åldern 5–14 år) och över hälften har någon form av farligt eller skadligt arbete. Cirka 70 procent är sysselsatta i jordbruket.

Många barn, i synnerhet flickor, arbetar i andras hem. Hemarbete anses även för vuxna vara förknippat med ett särskilt beroendeförhållande till arbetsgivaren som kan få svåra konsekvenser. Långa arbetsdagar är vanligt och det förekommer också olika former av övergrepp.

Många barn tvingas utföra hälsovådliga arbeten i smutsiga fabriker, gruvor och andra miljöer där de äventyrar sin framtida hälsa. En särskilt utsatt grupp är de som råkar ut för människohandel, hamnar i sexindustrin eller värvas som soldater i olika krigssituationer.

Barnarbete försvaras ofta med att fattiga familjer behöver de inkomster som barnen drar in och därför inte helt kan förkastas. Men samtidigt hjälper barnarbetet till att hålla lönerna nere. Om inte företagen hade möjlighet att anställa barn hade de kanske varit tvungna att använda sig av vuxna och tvingats betala mer, vilket gett familjerna bättre inkomster, som gjort det möjligt att skicka barnen till skolan i stället. Om barn får utbildning skapar det dessutom bättre villkor för familjernas inkomster på sikt.

Flickorna har en dubbel börda eftersom de också förväntas utföra mycket av det obetalda hemarbetet i stället för att gå i skolan. Nästan två tredjedelar av världens analfabeter är kvinnor.

Barnarbete förekommer även i Europa och USA. I USA arbetar barn och ungdomar från främst Latinamerika i jordbruket.

**400
miljoner
barn**

saknar tillgång till
rent vatten

**270
miljoner
barn**

saknar hälso- och
sjukvård

1,4 miljoner barn

dör årligen av brist på rent vatten eller av brist på hygien

Hur mäter man barnfattigdom?

Det finns en rad faktorer som används när man mäter barnfattigdom. En del utgår från vikt och längd och om de avviker mycket från genomsnittet för barn i en viss ålder. Andra faktorer som kan indikera fattigdom är tillgång till färskt och säkert vatten, toaletter, antal personer per rum i en bostad, tillgång till hälso- och sjukvård och tillgång till tidningar och andra medier.

Mer än hälften av alla barn i utvecklingsländer kan betecknas som fattiga. I länderna söder om Sahara och södra Asien rör det sig om över 80 procent. Fattigdomen drabbar i synnerhet barn på landsbygden. Det rör sig om uppskattningsvis 2,2 miljarder barn i världen. Av dessa lever cirka en miljard i absolut fattigdom (mindre än 1,25 amerikanska dollar per dag).

Utvecklingsindex för barn

Om man använder CDI (Child Development Index) för att mäta barnfattigdom kan man jämföra barnens villkor i olika länder med varandra. Genomsnittet ligger på 17,5. Ett högt tal indikerar sämre villkor. CDI i industrialiserade länder är i genomsnitt 2,1.

- Afrika 34.5
- Mellanöstern/Nordafrika 11.2
- Centrala och östra Europa och Centralasien 9.2
- Södra Asien 26.4
- Östra Asien 8.5
- Latinamerika och Karibien 6.8

Projekt för att stödja barns ställning

Flera av projekten som bedrivs via Olof Palmes Internationella center syftar till att förbättra barns villkor. Unga Örnar Bomhus är engagerade i El Salvador för att bygga upp en demokratisk ungdomsorganisation. Unga Örnar samarbetar med organisationen Fundacion Hermano Mercedes Ruiz (FUNDAHMER) och arbetat går ut på att stärka möjliga unga ledare och förtroendevalda genom utbildning och internationella utbyten. Tanken bakom projektet är att ungdomsorganisationer erbjuder möjligheter till samhällsengagemang och en meningsfull fritid som ett alternativ till exempelvis kriminalitet och gängkultur.

Palmecentret är också involverat i ett projekt i Palestina som inriktas på förebyggande arbete mot narkotikamissbruk bland ungdomar i Östra Jerusalem, Ramallah och Al-Bireh. Inom ramen för projektet, som utförs i samarbete med organisationen Al-Sadiq Al-Taib, sprids information till så väl elever, lärare, föräldrar och kuratorer. En del av arbetet handlar om att stärka de ledare som ska möta ungdomarna.

DISKUTERA

- Varför är det så viktigt att stärka barns rättigheter?
- Kan barnarbete vara acceptabelt under några som helst omständigheter?
- Varför är det så viktigt att barn får utbildning? Hur kan man säga att investering i utbildning inte ens är en utgift på längre sikt?

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

Världsaidsdagen i Paris 2011.

Hur stoppar vi sjukdomsepidemier som hiv/aids?

RÄTTEN TILL HÄLSA är avgörande för ett gott liv för individerna men hälsa är också en viktig faktor för att samhället ska kunna utvecklas. I fattiga länder kan sjukdomar som är relativt harmlösa i vår del av världen vara direkt livshotande. Sjukdomar som TBC och malaria som är nästan utrotade i den rika världen kan utgöra allvarliga hot i fattiga länder där det saknas vård eller där vården är för dyr och otillgänglig för många.

Men minst lika allvarliga är de svåra epidemier som grasserar. Den mest omtalade är hiv/aids där den som smittas i ett rikt land kan få bromsmediciner och ändå leva ett relativt gott liv, till skillnad mot många i fattiga länder. I mars 2011 gick FN ut och varnade på nytt för att vi inte ska betrakta hiv som en sjukdom som vi fått bukt med utan tvärtom något som fortfarande påverkar utvecklingen i många länder.

Bland de riskfaktorer som lyfts fram i olika länder finns dålig infrastruktur, finansiella svårigheter, diskriminering, en befolkning som inte är medveten om riskerna samt ett bristfälligt och otillräckligt hälso- och sjukvårdssystem.

FN:s före detta generalsekreterare Kofi Annan:

”Vi kan inte hantera aids genom att moralisera, döma eller blunda för obekväma fakta – och ännu mindre genom att stigmatisera de som har smittats och försöka få det till att det är deras eget fel. Vi kan bara tala tydligt och enkelt om de sätt som människor smittas på och vad de kan göra för att undvika infektionen.”

Att få bukt med allvarliga sjukdomar är viktigt för ett fattigt land. Att människor går under i sjukdomar gör att de inte kan bidra till ett lands utveckling och att de kostnader som samhället plöjt ner i en individ inte blir en tillgång. Mänsklig kunskap försvinner, den som dör eller inte kan arbeta på grund av sjukdom lämnar ett hål efter sig.

Sjukdomar lamslår fattiga länder

Länge sågs hiv och aids enbart som ett hälsoproblem. Idag vet de flesta att det handlar om så mycket mer. Epidemin hejdar utvecklingen av demokrati och mänskliga rättigheter i världen. Sjukdomen slår hårt mot världens fattiga, men också mot bräckliga strukturer i många länder med en svagt utvecklad demokrati. Att stoppa epidemin är en viktig del av FN:s Millenniemål.

Hiv och aids drabbar inte bara människor i deras privata liv, sjukdomen slår sönder samhällen, strukturer och organisationer genom att nyckelpersoner i till exempel politiken, facket och gräsrotsorganisationer försvinner. När människor dör försvinner också deras erfarenheter, kunskaper och ibland även de nätverk och organisationer som de varit med om att bygga upp.

Hiv-epidemin innebär att demokratiska institutioner undermineras och mänskliga rättigheter kränks. Epidemin hotar resultaten av internationellt utvecklingssamarbete. Trots detta är hiv/aids fortfarande ett tabubelagdat ämne i stora delar av världen eftersom det bland annat berör intima frågor som människors sexualitet.

Så många är smittade med hiv

Hiv-spridningen kulminerade 1999, sedan dess har antalet nya infekterade minskat med nästan en femtedel.

Åren 2001–2009 minskade antalet nya hiv-smittade med minst en fjärdedel i en undersökning som genomfördes av FN-organet UNAIDS i 33 särskild drabbade länder, varav 22 i Afrika söder om Sahara. Under slutet av 2010 fick mer än 6 miljoner behandling med bromsmediciner i låg- och medelinkomstländer. 2009 kunde UNAIDS konstatera att det förebyggande arbetet för att minska smittöverföring från mor till barn hade medfört en minskning av antalet smittade med hela 50 procent.

Cirka 15 miljoner i låg- och medelinkomstländerna lever med hiv. 5,2 miljoner har tillgång till behandling, en förutsättning för att inte insjukna i aids.

Trots stora framsteg smittas fortfarande 7 000 människor varje dag varav 1 000 är barn. 34 miljoner människor var smittade med hiv i slutet av 2010 enligt UNAIDS.

Vad är hiv och aids?

Hiv är en engelsk förkortning för Human Immunodeficiency Virus. Ett virus är en mikroskopisk organism som förökar sig i levande celler och kan orsaka sjukdom. Det speciella med hiv är att det angriper celler i immunsystemet, det system i kroppen som gör att vi inte blir sjuka. Den som

drabbas får alltså ett försvagat immunförsvar som gör att kroppen får svårt att bekämpa andra infektioner.

Bristen på skydd mot infektioner gör att personer med hiv får en rad andra sjukdomar. Det är detta tillstånd som kallas aids. Många av dessa sjukdomar kan bli så allvarliga för den hivpositiva att de kan leda till döden. Det kan vara svåra luftvägssjukdomar, t ex lunginflammation och tuberkulos, svampinfektioner, vissa typer av cancer och många andra sjukdomstillstånd.

Aids är en förkortning för Acquired Immunodeficiency Syndrome, vilket innebär en förvärvad immundefekt på grund av hivinfektion. Man kan leva med viruset länge utan att utveckla aids. Det kan dröja tio år eller mer från det att man smittas med hiv tills man dör i aids. Med allt fler och bättre behandlingsmöjligheter, kan många hivpositiva leva mycket längre.

Möjligheter för hivpositiva att få behandling beror på var i världen som den smittade bor. I många länder har endast den som själv kan betala tillgång till brosmsmediciner, vilket i realiteten betyder att bara en minoritet får tillgång till adekvat behandling. Efter att aids konstaterats är det i regel mindre än ett år tills den sjuke avlider, vilket inte bara beror på brist på brosmsmediciner och läkarvård. De sjukas överlevnad påverkas även av undernäring och dåliga sanitära omständigheter.

Så smittar hiv:

1) Oskyddat sex

Risken att smittas genom oskyddat sex är egentligen relativt liten. Man räknar med att smittan bara förs vidare i genomsnitt vid ett 1 av 1 000 tillfällen som någon exponeras för smittan. Ändå är sex den absolut vanligaste smittvägen. Detta beror på att antalet möjliga smittillfällen är så stort, i stort sett alla människor har oskyddat sex någon gång.

Länge fanns en bild av hiv och aids som något som endast drabbade homosexuella män, vilket inte stämmer. Den absolut övervägande delen av alla som smittas har haft oskyddat sex med någon av motsatt kön, att jämföra med högst 5–10 procent som smittats vid homosexuella kontakter.

En kvinna är betydligt mer utsatt för smitta än en man. Det är upp till åtta gånger högre risk att en kvinna smittas av en hivpositiv man än tvärtom. Detta handlar inte bara om mäns sexuella beteende utan har även rent biologiska orsaker. Kvinnans slida innehåller en större yta av slemhinna som exponeras för smitta vid ett samlag.

Våldtäkter och sexuella övergrepp ökar risken, liksom om kvinnan är väldigt ung och outvecklad. Torra slemhinnor skadas lättare, det kan uppstå inre skador som gör kvinnan mer utsatt för smittan.

2) Från mor till barn

Smittan kan överföras från mor till barn vid förlossningen eller via bröstmjölken. Men det är inte nödvändigt att mödrar som är hivpositiva för över smittan. Genom att ge medicin till mödrarna före förlossningen samt till barnet direkt efter födseln kan smittrisken minskas avsevärt. Cirka en tredjedel av barn som föds av smittade mödrar blir hivpositiva.

Ban Ki-moon, FN:s generalsekreterare, i ett uttalande i mars 2011:

”Världens ledare har en unik möjlighet att i detta kritiska ögonblick utvärdera framsteg och misslyckanden i svaret på det globala bemötandet av AIDS. Vi måste ta ett brett beslut som dramatiskt förändrar vår hantering av AIDS och hjälper oss att närma oss en HIV-fri generation.”

3) Intravenöst – det vill säga direkt in i blodomloppet

Risken att smittas av hiv är absolut störst om smittat blod förs direkt in i blodomloppet, t ex genom att någon injicerar med sprutor som använts av en hivpositiv eller vid blodtransfusion med bristfällig kontroll av blodgivaren. De flesta av de som smittas på detta viset är drogmissbrukare. Smittspridning inom sjukvården var vanligare tidigare innan det fanns en medvetenhet om epidemin.

Viruset kan inte komma in i kroppen via frisk hud men däremot genom sprickor eller sår. Den formen av smittspridning är mycket ovanlig. I särskilt drabbade områden som Sydafrika rekommenderar man att förstaförbandslådor även ska innehålla gummihandskar för att minska risken för att någon med skador på händerna smittas när han eller hon lägger om öppna sår.

Det här smittar inte:

Det kan teoretiskt sett finnas hiv även i andra kroppsvätskor, men det finns inga bevis för att kontakt via dessa smittar. Det finns således ingen fara med att ha kontakt med en smittad persons tårvätska, svett eller saliv. Ingen behöver heller oroa sig över att dela badrum, toalett, porslin eller köksredskap med en hivpositiv.

Hiv är inte ett luftburet virus. Att någon hostar eller nyser kan således inte heller smitta. Det är inte farligt att ta i hand, kramas eller pussas, vare sig på kinden eller på munnen. Dessutom kan myggor eller andra blodsugande insekter inte sprida hiv.

Hur skyddar man sig?

Det absolut viktigaste är att aldrig ha oskyddat sex. Det finns risker med de flesta former av sex; vaginalt, analt och förmodligen även oralt (även om inga undersökningar definitivt slagit fast detta). Kondom ger ett bra skydd i samtliga fall. Det är viktigt att använda rena nålar vid alla former av injektioner och aldrig dela nål med någon.

Positiv utveckling

Enligt FN går kampen för bättre hälsa i rätt riktning. Ökningen av spridningen av hiv/aids har brutits. Men problemet är långtifrån löst. Visserligen var antalet nya infekterade 30 procent lägre 2008 än 1996. Men fortfarande smittas många och i synnerhet i länderna i Afrika söder om Sahara är hiv/aids fortfarande ett stort hot.

Tuberkulos, TBC, är på väg att besegras. Även kampen mot malaria har varit relativt framgångsrik. En viktig faktor för bättre hälsa är bra vatten. Även tillgången på rent vatten har ökat betydligt.

Exemplet Botswana

Ett tydligt exempel på hur hårt hiv/aids-epidemin kan slå mot ett land är Botswana ett litet land med en befolkning på bara 1,7 miljoner invånare. 1960 var Botswana fortfarande ett av världens fattigaste länder. Sedan hittade man diamanter och började bryta fyndigheter vilket sammanföll

med landets självständighet. Det medförde en fantastisk utveckling på många plan, landets intäkter ökade och invånarnas hälsa blev stadigt bättre. Medellivslängden ökade från 50 till 65 år åren 1960 till 1990.

Sedan började hiv-smitta att spridas och situationen kunde liknas vid en epidemi. Det tog bara 10 år för Botswana att tappa 30 år av utveckling. Den förväntade livslängden är nu nere i 35 år. Botswanas BNP har fortsatt att växa men epidemin har tårt så hårt på landet att inkomsterna inte kunnat användas för att förbättra villkoren för människor.

Exemplet Uganda

Uganda lyfts ofta fram som ett av de goda exemplen i kampen mot hiv/aids. Landet drabbades liksom många andra länder i Afrika söder om Sahara av en allvarlig hiv-epidemi i slutet av 1980-talet. Men till skillnad från många andra politiska ledare tog Ugandas president Yoweri Museveni hotet på allvar. En rad åtgärder genomfördes i olika sektorer som involverade många olika aktörer. Uganda lyckades vända trenden, antalet nya hiv-fall minskade och därigenom också andelen smittade.

Så ska smittspridningen stoppas

I mars 2011 presenterade FN en rapport om vad som behövs för att få bukt med spridningen av hiv/aids i världen.

– Helt klart är att världens ledare måste ta djärva beslut om vi ska lyckas uppnå en hiv- och aidsfri generation, sa FN:s generalsekreterare Ban Ki-moon när rapporten lanserades.

FN vill att de program som genomförs ska bli mer effektiva och att de tydligare ska värna om kvinnors och flickors hälsa och rättigheter. Det ekonomiska stödet har minskat efter den senaste finanskrisen och FN väddar att länderna på nytt ökar insatserna. Men insatserna är inte bara ekonomiska. Det handlar om att nå ut i lokalsamhällena och involvera olika aktörer där. Förebyggande insatser är viktiga och måste nå fram till de som löper störst risk att smittas.

Tillgången på brosmsmedicin har blivit bättre och priserna har gått ner. Men det krävs ett starkt stöd från biståndsgivare för att fattiga länder ska ha råd att ge sin befolkning den medicin de har rätt till. Miljontals människor saknar fortfarande tillgång till medicin.

FN:s åtgärdslista

FN har lyft fram fem åtgärder för att minska smittspridningen:

- Inrikta arbetet mot de unga som riskerar att smittas
- Vitalisera och förstärk arbetet så att alla i världen har tillgång till förebyggande vård, behandling och omsorg 2015.
- Arbeta direkt med länder för att skapa program som kan ge effektiv och kostnadsmaximerad vård.
- Satsa särskilt på kvinnor och flickors hälsa.
- Försöka förvandla ord till handling så att åtgärder inte bara blir tomma utfästelser.

Triana Siltan, organisatör i det amerikanska fackförbundet SEIU:

”Ur facklig synvinkel är det ointressant om en arbetare är papperslös eller inte. Alla anställda ska ha rätt till avtalsenliga villkor. För oss har det också varit avgörande att vår gamla medlemsgrupp stött våra kampanjer för att förbättra villkoren för migrantarbetare. Men jag tror de har insett att även de själva hotas av försämringar om inte förhållandena för migrantarbetarna blir bättre.”

Hiv/aids i fackliga projekt

Kampen mot spridningen av hiv/aids bedrivs också i olika projekt genom Palmecentret, bland annat fackliga projekt.

Att smittas av en könssjukdom uppfattas som skamligt av många människor. Att minska spridningen måste handla om att bland annat sprida information om säker sex, något som många människor tycker är svårt att prata om. Facket är en organisation som finns på arbetsplatsen och som ofta har byggt upp förtroende genom kamp för bättre villkor, löner etc. Det betyder att det finns en relation att bygga vidare på i informationskampanjer för till exempel ökad användning av kondomer.

Jämställdhetsfrågor är också viktiga att driva, kvinnor är extra utsatta för risker att smittas och det handlar mycket om att kvinnor är utsatta socialt och ekonomiskt. Att kvinnor ska kunna säga nej till ofrivilligt sex är en viktig fråga för att minska smittspridningen. I vissa fackliga projekt förs samtal med både män och kvinnor om synen på sex.

Smittspridningen är större i yrken där männen flyttar för att få jobb och bor varaktigt separerade från sina hustrur. Dessa män är viktiga att nå med information, något som också facket kan bidra med.

En arbetarrörelseorganisation som arbetar med hiv/aids genom Palmecentret är Unga Örnar. Den brasilianska organisationen Mirim-Brasil och Unga Örnar arbetar tillsammans med organisationer i 16 afrikanska länder med syfte att etablera ett nätverk för hiv/aids-frågor. Nätverket är en möjlighet för alla som arbetar med dessa frågor att ha ett kunskapsutbyte och diskutera med varandra. Genom att lära av andras erfarenheter kan arbetet stärkas och enskilda organisationer kan bli bättre på att arbeta med barn och ungdomars rättigheter ur ett hiv och aidsperspektiv.

DISKUTERA

- Hur kan sjukdomar vara ett hot mot utvecklingen i fattiga länder?
- Vad är orsakerna till att miljontals människor fortfarande saknar tillgång till brosmsmedicin mot hiv/aids?
- Varför behövs en kamp för demokrati och mänskliga rättigheter för att komma till rätta med hiv/aids?
- På vilket sätt är kvinnorna mer utsatta för smittan? Försök att hitta flera orsaker.

FOTO: ROI BOSHT/WIKIMEDIA COMMONS

Demonstration mot utvisningen av migrantarbetare och deras familjer från Israel, i Neve Sha'anani, Tel Aviv.

Hur stärker vi migrantarbetarnas rättigheter?

Ungefär 214 miljoner människor är bosatta i ett annat land än de föddes i (2010). Det är en fördubbling på 25 år, ett resultat av bättre kommunikationer och öppnare gränser, åtminstone i vissa delar av världen. Merparten av de som har bytt hemland har flyttat för att få jobb och skaffa sig bättre villkor.

De kallas migrantarbetare eller gästarbetare och det rör sig knappast om någon homogen grupp. Där finns allt ifrån de mest kvalificerade och efter sökta på arbetsmarknaden till dokumentlösa (papperslösa) som i stort sett saknar rättigheter och möjligheter. Men generellt har migrantarbetarna de farligaste, smutsigaste och lägst avlönade jobben. Särskilt utsatta är de som saknar giltiga dokument för att vistas i landet de arbetar i.

Migrantarbetare är vanliga i industrin, ekonomiska frizoner, jordbruket och i privata hem. Ofta handlar det om tillfälliga och säsongsbetona anställningar.

I många länder gäller andra regler för migrantarbetare än för den egna

befolkningen, till exempel att de inte får väljas till fackliga förtroendeuppdrag. Så är det i bland annat Singapore, Thailand, Malaysia och Taiwan. I flera länder i arabvärlden utgör migrantarbetarna hälften eller mer av den totala arbetsstyrkan. I Kuwait är hela 80 procent av arbetskraften migrantarbetare, men de får inte gå med i facket förrän de bott i landet i minst fem år och skaffat ett intyg om moralisk hållning och gott uppförande. Men inte ens då får de ha fackliga uppdrag.

Diskriminering av migrantarbetare är vanligt även i rika länder där de ofta lever på en standard som är långt under de som är vanliga i landet i övrigt, detta gäller även i Sverige.

Kvinnor – en särskilt utsatt grupp

Antalet kvinnor som reser utomlands för arbete har ökat dramatiskt på senare år, numera är ungefär hälften av alla migrantarbetare i världen kvinnor. De arbetar inom många olika sektorer av arbetslivet, inte minst lättare industri och jordbruk.

Många har sin arbetsplats i någon annans hem, oftast som hembiträden. Allt fler av dessa kvinnor anmäler att de hållits inlåsta och att de blivit utsatta för fysiskt våld och sexuella övergrepp. Andra vanliga problem är att arbetsgivaren inte betalar ut lönen eller beslagtar kvinnornas pass. Utlandsfödda hembiträden är mycket vanligt i Mellanöstern och Gulfstaterna liksom i en del afrikanska och asiatiska länder. Kvinnorna är ofta från Filippinerna eller något annat asiatiskt land.

Hushållsanställda har svårt att organisera sig och försvara sina rättigheter eftersom arbetsmarknadslagarna ofta nekar dem de former av skydd som andra anställda – i bästa fall – har. Detta gäller till exempel i Singapore. I flera länder är det förbjudet för hushållsanställda att bilda fackföreningar, bland dem Taiwan och Kambodja.

Arbetsgivare inom textilindustrin väljer ofta att anställa kvinnor, eftersom de anses vara skickligare och snabbare än män på den typen av jobb. Men också för att lägre löner till kvinnor fortfarande är en realitet i stora delar av världen. Detta trots att kvinnorna, i likhet med manliga migrantarbetare, ofta försörjer många familjemedlemmar i hemlandet på de pengar de får ihop.

Papperslösa – en utmaning för facket

En grupp som har det särskilt svårt på arbetsmarknaden är de som saknar giltiga handlingar för att få stanna i landet, så kallade papperslösa. Om en papperslös upptäcks riskerar han eller hon inte bara att bli av med jobbet och eventuell innestående lön utan också att utvisas ur landet.

Det betyder att facket kan ha svårt att företräda den här gruppen. Samtidigt har vissa fackförbund som Fastighets och Hotell och Restaurang pekat på att andelen papperslösa på arbetsplatser där de har medlemmar har ökat och att det är något som facket inte kan blunda för.

Antalet papperslösa växer i hela Europa och särskilt mycket i länder som Spanien, Portugal och Frankrike. I USA finns många papperslösa från framför allt Latinamerika. I andra länder har facket ibland intagit

en mer offensiv hållning till de papperslösa och gått ut och krävt amnesti, att de ska få stanna.

Papperslösa utför ett omfattande och viktigt arbete till exempel inom lantbruket i södra Europa men saknar många viktiga rättigheter. Villkoren inom den typen av arbetsplatser är ofta mycket dåliga. Läkare utan gränser har verksamhet för att ge stöd till lantarbetare i Italien och i Spanien är Röda korset verksamma med liknande stödinsatser. De tomater, andra grönsaker och frukt som vi köper i svenska affärer kommer alltså delvis från arbetsplatser som exploaterar migrantarbetare, något som vi kanske borde reflektera över oftare som konsument.

Papperslösa bara en del av problemet

Debatten kring utsatta migrantarbetare i Sverige har handlat mycket om just de papperslösas situation. Men det finns många andra kategorier av migrantarbetare som har en utsatt ställning och dessa är i regel betydligt fler. De flesta migrantarbetare har rätt att vistas i landet men har en anställningsform som försvagar deras rättigheter. Svartarbete förekommer, men det finns andra sätt att kringgå den svenska lagstiftningen.

Det är allt vanligare att migrantarbetare i Sverige kommer via ett utländskt bemanningsföretag. Deras lön betalas då ofta ut via detta företag i hemlandet, de kanske bara får lite fickpengar under tiden de arbetar i Sverige. Det betyder att de inte går under svenska kollektivavtal och inte heller kan kräva dessa nivåer.

De händer att de även blir lurade på lönen och inte alls får de löner och villkor som de blivit lovade. Detta har varit särskilt uppmärksammat med bärplockare från Sydostasien, men även företag i exempelvis byggbranschen har exploaterat arbetare från bland annat de baltiska länderna på detta vis.

Missbruk av F-skattsedlar är vanligt. Även anställda, till exempel i byggbranschen, som endast har en arbetsgivare och saknar ett registrerat företag, kan bli anställda med en lön som innefattar sociala avgifter.

Vad kan facket göra?

Många migrantarbetare är rädda för att ta kontakt med facket, i synnerhet de papperslösa som riskerar bli tillbakaskickade till hemlandet. Vissa migrantarbetare kommer från länder där facket varit korrupt eller statskontrollerat. Det är därför inte säkert att de vågar lita på det svenska facket.

Ett annat problem för facket är att visa att de har något att erbjuda för medlemsavgiften. Migrantarbetare är ofta i landet kortare perioder och vill tjäna så mycket som möjligt vilket gör att en fackavgift kan kännas onödig. De kommer möjligen i kontakt med facket först om de får problem.

Det är svårt att nå ut till grupper av anställda som inte talar svenska, det krävs att facket satsar på tolkar och andra som kan tala de vanligaste språken. Andra former av medlemskap har diskuterats, men det har visat sig svårt att förändra formerna och risken finns att det blir ett A- och B-medlemskap som många inte ser som en särskilt bra utveckling om vi

Jan O Karlsson, före detta biståndsminister och ordförande i FN:s Global Commission on International Migration, GCIM.:

”I vårt land handlar det om att börja vänja oss vid tanken på att de flesta migranter inte är flyktingar. Det handlar om människor som vill ta sitt öde i egna händer. De vill arbeta, tjäna sitt bröd, de är inte offer, de är medmänniskor. Det har tagit lång tid för oss att begripa det.”

vill behålla bilden av facket som en enhet där alla medlemmar är lika mycket värda.

En rad fackliga organisationer i Sverige har startat ett gemensamt kontor för rådgivning för papperslösa: <http://www.fcfp.se/>

Klarar vi utmaningen?

Det är inte mer än en liten rännil av alla världens migrantarbetare som väljer att komma till just Sverige. Men de kan ändå få en stor betydelse för arbetsmarknaden i ett land som vårt med relativt liten befolkning. Vad händer med lönerna och arbetsvillkoren? Kan vi behålla den modell för lönesättning och andra villkor i arbetslivet, det som brukar kallas ”den svenska modellen” i en globaliserad tid där till exempel EU har allt mer inflytande över svenska förhållanden?

De flesta av EU-länderna är beroende av migrantarbetare eftersom vi har en åldrande befolkning och ett växande underskott av arbetskraft i vissa branscher. Men det är viktigt att alla som arbetar har samma rättigheter och möjligheter. Inte bara för att varje människa har rätt till ett drägligt arbetsliv. Utan också för att dåliga arbetsvillkor för migrantarbetare leder till en spiral av försämringar som hotar att urholka rättigheterna för alla anställda. Migrantarbetare är särskilt utsatta för exploatering och hamnar oftare än andra utanför kollektiva skyddssystem.

DISKUTERA

- *Varför är migrantarbetare en mer utsatt grupp än andra på arbetsmarknaden?*
- *Vad kan de vinna på att vara med i en svensk fackförening? Gör facket tillräckligt för migrantarbetare och vad skulle kunna bli bättre?*
- *Hur får man med fler migrantarbetare i facket?*
- *Hur ska facket se på gruppen papperslösa? Ska de få vara med och hur kan facket tillvarata deras rättigheter?*

FOTO: PAWEŁ RYSZAWA/WIKIMEDIA COMMONS

Graffiti av Banksy
i Bethlehem.

Hur får vi fred på jorden?

FRED PÅ JORDEN är en önskedröm för många. Krig och konflikter trasar sönder samhällen, driver människor på flykt. 2011 har präglats av en rad våldsamma konflikter, framför allt i Nordafrika. Men om vi tittar på utvecklingen i efterkrigstid var dödstalen som störst under 1970-talet. Sedan dess har risken att dö i krig minskat med två tredjedelar.

Tvärtemot vad många tror är det betydligt fredligare på jorden för närvarande än tidigare i historien, men fortfarande pågår en rad krig och konflikter. Idag är de flesta av dessa interna, alltså inom ett land eller i en region, och inte mellan länder. Antalet krig har halverats på 20 år och allt färre dör i krig.

Antalet krig minskade när kolonialismen avvecklades och det kalla kriget upphörde. Under några år på 1990-talet ökade åter antalet krig och konflikter. Men efter denna blodiga period, den värsta sedan andra världskriget, vände utvecklingen på nytt. Sett i ett längre perspektiv har det definitivt gått åt rätt håll.

Hur skapar vi fred?

Det är många som pekat på att framväxten av starkare demokratiska samhällen ger bättre möjligheter att slippa krig. Det finns en demokratisk fredsteori som hävdar att två demokratier i historien aldrig krigat med varandra.

Andelen i världen som lever i demokratier har ökat markant på 100 år, andelen som bor i demokratier med allmän och lika rösträtt har för länge sedan passerat hälften (58 procent år 2000). Men fortfarande lever en hög andel av jordens befolkning i diktaturer. (Sedan är det förstås också frågan hur vi definierar demokrati, i realiteten varierar människors möjligheter till inflytande även i länder som kallar sig demokratier.)

En annan faktor som brukar framhållas är ekonomisk tillväxt. Det har ofta hävdats i biståndssammanhang att ekonomisk utveckling av länderna lägger en grund för länders fredliga utveckling, och rent statistiskt verkar det stämma.

BNP har fördubblats samtidigt som antalet krig halverats under 20 år. Stigande inkomster minskar våldet, ju fattigare ett land är ju större risk för krig. Det betyder också att en finanskris som den som vi befinner oss i nu (2012) sätter större press på en fredlig utveckling och skapar nya risker.

Läget för krig och konflikter i världen

2003 – 29 aktiva konflikter

2008 – 37 aktiva konflikter

2009 – 36 aktiva konflikter

2010 – 30 aktiva konflikter

1989–2009 slöts 183 fredsavtal, i snitt nio per år.

2009 undertecknades endast en fredsöverenskommelse, det lägsta sedan 1987.

Pågående konflikter

EUROPE

- Russia (territory: Caucasus Emirate)

MIDDLE EAST

- Iran (government)
- Iraq (government)
- Israel (territory: Palestine)
- Turkey (territory: Kurdistan)
- Yemen (government)

ASIA

- Afghanistan (government)
- India (territory: Assam)
- India (territory: Bodoland)
- India (territory: Kashmir)
- India (government)
- Myanmar (territory: Karen)
- Myanmar (territory: Shan)
- Pakistan (government)
- Philippines (territory: Mindanao)
- Philippines (government)
- Tajikistan (government)
- Thailand (territory: Patani)

FOTO: LANCE CPL. JAMES F. CLINE III/WIKIMEDIA COMMONS

En soldat bär ett sårat irakiskt barn in på Charlie Medical Centre i Camp Ramadi, Irak.

AFRICA

- Algeria (government)
- Central African Republic (government)
- Chad (government)
- Ethiopia (territory: Ogaden)
- Mauritania (government)
- Rwanda (government)
- Somalia (government)
- Sudan (government)
- Uganda (government)

AMERICAS

- Colombia (government)
- Peru (government)
- USA (government)

DISKUTERA

- Hur kan vi i våra organisationer bidra till en mer fredlig värld?
- Vilken roll spelar fattigdomsbekämpning?
- Hur påverkas krigsriskerna av finanskrisen?
- Fredsfrågan diskuteras inte längre lika ofta, är den fortfarande aktuell och varför i så fall?

Studiecirkeln är en kraftfull och samtidigt enkel metod för att föra demokratiska samtal och lösa problem i samhället.

Sedan introduktionen i Kenya 2007 har studiecirkeln använts i Nairobis slum som ett sätt att hantera till exempel:

- politiskt våld efter valet
- etniska motsättningar
- polisbrutalitet
- dålig resursfördelning
- HIV/AIDS
- arbetslöshet bland kvinnor och ungdomar
- dålig utbildning
- miljöproblem.

FOTO: ROSALIE SANVANG

Hur stärker vi motkrafterna?

ORGANISATIONER OCH FOLKRÖRELSE, det som ibland brukar kallas det civila samhället, är viktiga aktörer för en bättre värld. Gräsrotsbaserade organisationer har en rad uppgifter som är avgörande för ett gott samhälle.

Biståndsorganet Sida definierar det civila samhällets organisationer som: "...ideell förening, registrerat trossamfund, ekonomisk förening eller stiftelse som har en styrelse och skrivna fastställda stadgar samt arbetar utan vinstintresse".

ABF kan med sin särskilda roll som gräsrotsförankrad organisation med särskilt fokus på folkbildning sprida kunskap om lärandets roll för demokratiutveckling i världen. ABF i Sverige har en lång erfarenhet av utbildning som unga organisationer i andra delar av världen kan dra nytta av.

Studiecirkelpedagogiken är ett redskap som passar sällsynt väl i fattiga länder där många människor inte gått så länge i skolan och där statsmak-

terna kanske inte erbjuder en utbildning som ger de rätta kunskaperna. Allt som behövs är en plats, utomhus eller inomhus, där människor kan samlas och diskutera och kanske tillgång till någon form av material att hämta kunskap ur. Den lösliga formen gör också studiecirkel svårare att komma åt för diktaturer och regimer som inte ser till befolkningens bästa.

Kärt barn har många namn

- Enskilda organisationer
- Ideella organisationer
- Folkrörelser
- Det civila samhället
- NGO, Non Governmental Organizations
- CSO, Civil Society Organization
- NSA, Non State Actors

De enskilda organisationerna är en tillgång

Det svenska biståndet föddes egentligen genom missionens arbete i fattiga länder. Kyrkorna såg behoven och insåg att de kunde uträtta mycket mer än att predika evangelium.

Idag finns en mängd organisationer som arbetar med bistandsfrågor och som uträttar ett stort arbete. För detta får de också förvalta en del av de skattepengar som går till biståndet.

Det organisationsdrivna biståndet har haft ett gott rykte. Det har ansetts kostnadseffektivt, organisationerna har setts som kunniga. En stor fördel är att de ofta är en jämbördig part med mottagaren som åtnjuter förtroende. Folkrörelser av olika slag har egna kanaler som inte statsmakterna har för att nå ut.

Det civila samhällets roll blir särskilt tydligt i länder där makten är korrumperad och där demokrati är en bristvara. Då kan gräsrotsengagemang ändå ge möjligheter att agera, vi kan förmedla stöd från folk till folk på en annan nivå i samhället än att gå via regeringen.

I Sveriges politik för global utveckling, PGU, från 2003 slås det civila samhällets betydelse fast:

”Utskottet menar att samarbetet med svenska och internationella enskilda organisationer bör stärkas och att samarbetet skall vara brett och omfatta såväl det konkreta utvecklingssamarbetet som policyutformning på utvecklingsområdet.”

Olika roller

Det civila samhället kan agera på många sätt:

- Agera påtryckare på olika instanser och makthavare.
- Komplettera eller ersätta statliga insatser.
- Erbjuder service, till exempel vård och hjälp.
- Stärka civila samhället underifrån, bidra till organisering av medborgarna.
- Watchdogs, det vill säga granska makten och rapportera om maktmissbruk etc.

- Skapa arenor för medborgerliga samtal
- Utbilda befolkningen, även den äldre, till exempel i frågor som stärker demokratin

Palmecentrets biståndsverksamhet

ABF bedriver bistånd främst genom Olof Palmes internationella center. Palmecentret är som namnet antyder en organisation som arbetar i Olof Palmes anda för demokrati, mänskliga rättigheter och fred. Palmecentret samarbetar med människor och organisationer världen över.

Palmecentret har 26 medlemsorganisationer och bedriver cirka 370 projekt varje år i omkring 40 länder. I stort sett alla organisationer inom den svenska arbetarrörelseorganisationer är med i Palmecentret, förutom ABF bland andra LO och LO:s medlemsförbund, Socialdemokraterna, Unga Örnar, KF och Hyresgästföreningen.

Palmecentret har ett unikt kontaktnät som består av arbetarrörelsens stora internationella nätverk som är grunden för framgångsrika biståndsprojekt inom en rad sektorer. Den stora fördelen, förutom tillgången till gräsrotsorganisationer som har direkt kontakt med folk i andra länder, är också att kunna samarbeta med partners som delar arbetarrörelsens värderingar världen över.

Palmecentret har ett samarbetsavtal med Sida som finansierar större delen av projekten. Men Palmecentret samlar också in pengar som är avgörande för verksamheten.

Kritik mot organisationsbiståndet

När Sverige fick en ny regering 2006 inleddes en period med betydligt mer kritik av de enskilda organisationernas del av det svenska biståndet. Biståndsminister Gunilla Carlsson uttalade sig på följande vis i SvD den 19 februari 2008:

– Det här området har varit sorgligt eftersatt. Därför har vi rivstartat med omfattande reformer.

Per Schlingmann, moderaternas partisekreterare, följde upp med ett uttalande vid ett seminarium om utvecklingspolitik den 7 maj 2008:

– Vi lämnar en passiv utbetalningspolitik bakom oss. Det är detta vi kallar den nya utvecklingspolitiken.

Ett led i att ta kontroll över biståndsområdet var en granskning som genomfördes av den statliga Riksrevisionen 2007 och som påstods visa på stora brister i organisationsbiståndet. Den kritik som riktades mot organisationsbiståndet sågs som orättfärdig av många av de kritiserade organisationerna. I rapporten användes värdeladdade ord och uttryck som ”miljonrullning”, ”high chaparall” och ”en korruptiv miljö som spridit sig”.

Rapporten följdes av kommentarer från den granskande myndigheten. Såhär sa revisionsdirektör Staffan Ivarsson i SVT/Aktuellt den 2 oktober 2007:

”Pengarna går till höga löner, till projektledare, till att man gynnar sin egen familj och liknande. De kan försvinna in i organisationerna också, en lokal kyrka kan bygga ett nytt kyrktak i stället för ett skoltak...”

Biståndsminister Gunilla Carlsson, tal i riksdagen den 29 november 2007:

”Tyvärr finns det anledning att skaka på huvudet åt mycket i biståndsbranschen. Varje gång ett nytt avslöjande görs om konsulter som lyckats lura fattiga kvinnor och barn på svenska biståndsmedel bekräftas en del av de farhågor jag hade innan jag tillträdde.”

När Sida följde upp anklagelserna visade det sig att 23 av 51 anklagelser kunde avfärdas. 7 ansågs inte relevanta, 3 gick inte att ta ställning till och dessutom uppgick de eventuellt felaktiga kostnaderna bara till 44 000 kronor vilket betyder att 1 promille av utbetalningarna eventuellt bestod av att någon gjort ett medvetet fel.

I debatten framhöll flera organisationer att det självklart inte ska förekomma några fel i den här typen av verksamhet, men att kritiken varit oseriös och fått oproportionerligt stor uppmärksamhet. Samtidigt betonas de att bistånd är svårt, att det måste finnas ett visst risktagande och att man aldrig kan garantera att allt hamnar rätt.

Myter eller sanning?

Det finns många myter om biståndet. Diskutera sanningshalten i följande påståenden:

- Handel är bättre än bistånd
- Har organisationer i Sverige blivit alltför beroende av att få statliga bistandsmedel?
- Organisationerna är vänstervridna
- Biståndet har ingen positiv effekt
- Hjälpn når inte de fattigaste
- Det finns inga genuina folkrörelser

DISKUTERA

- Vad kan organisationer bidra med för en bättre värld?
- Vilka styrkor har organisationer som andra aktörer saknar?
- Vilken roll kan folkbildningen spela i det internationella arbetet?
- Måste vi acceptera att det spenderas pengar på fel sätt inom biståndet?
- Hur höga krav är rimliga och lever organisationerna upp till kraven?
- Vad har facket för uppgift för en bättre värld?
- Vilka styrkor kan tas tillvara i det internationella arbetet?

Bertil Odén och Lennart Wolgemuth "Svensk biståndspolitik i ett internationellt perspektiv" (2006):

"Inget annat område är så noggrant utvärderat, studerat och analyserat som biståndet. Det måste hela tiden legitimeras och försvaras – mer än andra mer näraliggande politikområden."

Biståndsforskare Caroline Boussard:

"Genom att Sida av kapacitetsskäl arbetar med allt större program i samarbetsländerna riskerar inriktningen på lokal småskalig verksamhet att tappas bort om samarbetslandets institutioner på det lokala planet är svaga. Enskilda organisationer kan i denna situation bidra till bättre service ..."

Omslagsbild: Anna-Lena Lodenius

Grafisk form: Graffoto